

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Sociālo zinātņu fakultātes
Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa

**BĒRNU BIBLIOTEKĀRĀ APKALPOŠANA LATVIJAS
PUBLISKAJĀS BIBLIOTĒKĀS**

Bakalaura darbs.

Bakalaura darba autore:	_____	Svetlana Ivanova Studiju grām. Nr. BibZ 020071
Bakalaura darba zinātniskā vadītāja:	_____	Daina Pakalna, Dr. philol., docente
Recenzente:	_____	Iveta Kalniņa., M. Sci. Soc., lektore

Rīga 2006

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

LNB	Latvijas Nacionāla bibliotēka.
RCB	Rīgas Centrāla bibliotēka

LPSR -	Latvijas. Padomju Sociālistiskā Republika.
PSR -	Padomju Sociālistiskā Republika.
PSRS -	Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
VVBIS -	Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma.

SATURS

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	2
SATURS.....	3
IEVADS	4
1. BĒRNU BIBLIOTEKĀRĀ APKALPOŠANA LATVIJĀ VĒSTURISKAJĀ SKATĪJUMĀ	7
1.1 Bērnu bibliotēkārā apkalpošana pirmās Latvijas neatkarīgas republikas laikā.....	7
1.2. Bērnu bibliotēkārā apkalpošana Latvijā padomju varas gados	10
1.3. Bērnu bibliotēkārā apkalpošana Latvijā pēc neatkarības atgūšanas.....	15
2. BĒRNU BIBLIOTEKĀRĀS APKALPOŠANAS ATTĪSTĪBAS TENDENCES LATVIJĀ.....	22
2.1. Pētījuma metodoloģija.....	22
2.2. Bērnu bibliotēkārā darba speciālistu viedokļi par bērnu bibliotēkārās apkalpošanas attīstības perspektīvām	27
2.3. Bērnu bibliotēkas nākotnē	30
3. APTAUJA „GRĀMATA, DATORS, INTERNETS - BĒRNU IZVĒLE”	32
NOBEIGUMS	47
IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI.....	51

IEVADS

Pētījuma temats

Šī pētījuma temats ir bērnu bibliotekārā apkalpošana Latvijā publiskajās bibliotēkās. Šajā bakalaura darbā tiek analizēta bērnu bibliotēku tīkla veidošana no tā pirmsākumiem līdz mūsdienām un ieskicētas bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstības tendences nākotnē.

Izvēles pamatojums un temata aktualitāte

Ir nepieciešams izpētīt, kā ir attīstījusies bērnu bibliotekārā apkalpošana, jo tikai caur vēsturi var saprast tagadni un nākotni, analizējot iepriekšējo pieredzi, varēsim atrast pareizas metodes darbam ar tādu svarīgu lasītāju grupu, kā bērni. Pamatojoties uz veikto analīzi, varēsim uzlabot un pilnveidot sniegtos pakalpojumus, kā arī atrast jaunas, modernas un labākas darba metodes ar šo bibliotēku lietotāju grupu.

Mūsdienu sabiedrībā arvien biežāk runā par bērnu bibliotekāro apkalpošanu, bet plaša zinātniskā materiāla trūkuma dēļ nav iespējams pietiekami dziļi un plaši izpētīt šo tēmu.

Pētījuma temata norobežojums

Šajā bakalaura darbā galvenais uzsvars tiek vērsts uz mūsdienu¹ situācijas analīzi, vēsturiskais ieskats bērnu bibliotēku attīstībā palīdzēs labāk saprast esošo situāciju bērnu bibliotekārās apkalpošanas tīkla veidošanās tendencēs un galvenajās perspektīvās.

Pētījuma tips

Lietišķs pētījums.

Pētījuma problēma un problēmsituācija

Mūsdienu informācijas sabiedrībā personībai ir vajadzīgas plašas un vispusīgas zināšanas, kuru nodrošināšanā nozīmīgu vietu jau ilgu laiku ieņem bibliotēkas, jo tur ir pieejama vispilnīgākā un visplašākā informācija, bet pastāv arī pretruna: mūsdienu sabiedrībā cilvēki (sevišķi bērni) ļoti maz lasa un līdz ar to arī neizmanto bibliotēku kā informācijas ieguves avotu, aizstājot to ar informācijas meklēšanu tikai interneta vidē.

---

¹ Par mūsdienām šī darba ietvaros tik uzskatīts laika periods no 1990. gada līdz 2005. gadam

Teorētiskā bāze

Šī pētījuma teorētiskā bāze veido angļu zinātnieka Pegija Heka (Peggy Heeka) darbs „The context for children's library services” no krājuma „A Place of Children”, Latvijas bibliotēkzinātnes speciālistu atziņas par bērnu bibliotekāro apkalpošanu Latvijā, Ilzes Karsas („Bērnu bibliotekārā apkalpošana integrētā bibliotēkā”) un Z. Haļzovas („Bērnu bibliotēka Latvijā”) maģistra darbi, ka arī Silvijas Tretjakovas atzinumi par šo tēmu.

Empīriskā bāze:

Pētījuma empīriskā bāze ir Olaines 2. vidusskola un Jaunolaines sākumskola.

Koncepcija

Bērnu bibliotekārās apkalpošanas izpēte palīdzēs labāk saprast mūsdienu situāciju, veiksmīgāk strādāt ar bērniem, atrast pareizās darbības metodes un izstrādāt tām piemērotāko pakalpojumu klāstu.

Izpētes pakāpe. Novitāte

Pasaulē šī problēma ir pētīta pietiekami daudz, arī Latvijā bibliotēkzinātnes jomā ir tikuši veikti daži pētījumi par bērnu bibliotekāro apkalpošanu, bet to ir samērā maz. Viens no darbiem par radniecīgu tēmu, kurā skarti bērnu bibliotēku tīkla attīstības jautājumi, ir 2004. gadā aizstāvētais Ilzes Karsas maģistra darbs „Bērnu bibliotekārā apkalpošana integrētā bibliotēkā”, bet nav pieejami darbi, kuros būtu jaunākā informācija par situāciju bērnu bibliotekārajā apkalpošanā Latvijas publiskajās bibliotēkās.

Pētījuma objekts:

Bērnu bibliotekārā apkalpošana Latvijā.

Pētījuma priekšmets

Šī darba pētījuma priekšmets ir bērnu bibliotēku tīkla attīstība vēsturiskā skatījumā un mūsdienu attīstības tendences.

Pētījuma mērķis

Izpētīt bērnu bibliotēku tīkla attīstību no pirmsākumiem līdz mūsdienām.

Pētījuma uzdevumi

- izpētīt bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstību pirmās Latvijas neatkarīgās republikas laikā;
- izpētīt bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstību padomju gados;
- izpētīt bērnu bibliotekāro apkalpošanu mūsdienās;
- veikt bērnu anketēšanu ar mērķi uzzināt, vai bērni izmanto bibliotēku kā informācijas ieguves avotu.

Hipotēze

Šobrīd nav īsti skaidrs, kā attīstīsies bērnu bibliotēku tīkls Latvijā, jo pastāv divi pretrunīgi viedokļi par tālāko bērnu bibliotēku attīstību: viens no tiem - apvienot bērnu bibliotēkas ar publiskajām bibliotēkām, otrs viedoklis – atstāt atsevišķas bērnu bibliotēkas, kā bija PSRS, tomēr ir skaidrs, ka bibliotēkas bērniem joprojām ir un paliks nozīmīga informācijas ieguves vieta.

Pētījuma metodes

a) *Informācijas vākšanas metodes:*

- 1) Anketēšana;
- 2) Intervēšana;

b) *Informācijas apstrādes metodes:*

- 1) Datu skaitliska analīze;
- 2) Salīdzināšana, secinājumu izdarīšana.

Pētījuma struktūra

Pētījums sastāv no ievada, četrām nodaļām nobeiguma un pielikumiem. Pirmajā nodaļā tiek analizēti bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstības posmi no pirmās bērnu nodaļas izveidošanas līdz 2005. gadam. Otrajā nodaļā tiek analizēti speciālistu viedokļi par bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstības perspektīvām. Trešajā nodaļā – autore analizē anketēšanas „Grāmata, dators, internets - bērnu izvēle” rezultātus. Šajā nodaļā tiek apskatīts jautājums, kam bērni dod priekšroku informācijas avotu izvēlē. Nobeigumā tiek apkopots pārskats par pētījuma gaitu un apkopoti tā laikā iegūtie secinājumi. Darbs tiks deponēts Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes bibliotēkā.

1. BĒRNU BIBLIOTEKĀRĀ APKALPOŠANA LATVIJĀ VĒSTURISKAJĀ SKATĪJUMĀ

1.1 Bērnu bibliotēkārā apkalpošana pirmās Latvijas neatkarīgas republikas laikā

"Lai tie (bērni) netiktu no pieaugušajiem traucēti un savukārt netraucētu pieaugušos, kā arī tāpēc, lai uzmanīgāki varētu izraudzīt bērniem piemērotu lasāmu vielu, tika 16. decembrī 1919. gadā atvērta pie bibliotēkas īpaša nodaļa bērniem atšķirtās telpās ar īpašu grāmatu krājumu un savu bibliotekāru" (5. 11. lpp).

(Valdemārs Caune.)

Bērnu bibliotēkārās apkalpošanas pirmsākumi Latvijā meklējami 19. gadsimta beigās, kad parādījās pirmās skolas. Skolu bibliotēku uzplaukuma laikmets sākās Latvijas brīvības un neatkarības periodā. Tomēr šīs bibliotēkas īsti uzskatīt par bērnu bibliotēkām nevar, jo pārsvarā tās strādāja dažas stundas nedēļā un tikai brīvdienu laikā. Skolu bibliotēkas bija pieejamas tikai skolniekiem un to fondā bija pārsvarā mācību literatūra.

Ņemot vērā to, ka daļa no bērniem skolu bibliotēkās netika apkalpota, parādījās nepieciešamība pēc speciālām grāmatu krātuvēm bērniem, kas nebūtu saistītas ar skolām, un līdz ar to apkalpotu visus ieinteresētos un kļūtu par patīkamu brīvā laika pavadīšanas vietu. Tā parādījās pirmās domas par bērnu nodaļu atvēršanu pie publiskām bibliotēkām.

Par bērnu bibliotēku, kā arī bērnu bibliotēkārās apkalpošanas pirmsākumu Latvijā ir uzskatāms 1919. gads, kad Liepājā tika atvērta pirmā bērnu literatūras nodaļa. Lai sekmētu tās atvēršanu, 1919. gada martā pilsētas valde pēc izcilā bibliogrāfa V. Caunes priekšlikuma veica vairākas reformas bibliotēkā, paredzot paplašināt lasītāju loku, notika ievērojamas izmaiņas grāmatu kārtojumā, bibliotēkā pārkārtoja abonementu, darot to ērtāku apmeklētājiem, ieviešot

lasītāju reģistrāciju un lasītāju formulārus, notika izmaiņas arī bibliotēkas darba laikā. Tas tika noteikts no vienpadsmitiem rītā līdz deviņiem vakarā, dažās bibliotēkās tāds tas ir arī šodien.

1919. gada 16. decembrī tika atvērta Liepājas bibliotēkas bērnu nodaļa - pirmā bērnu nodaļa Latvijā, kura bija atvērta piecas stundas dienā un bija pieejama bērniem līdz 15 gadu vecumam. Šo bērnu nodaļu tikai decembrī vien apmeklēja 458 lasītāji, bet janvārī - jau 533 lasītāji. Bērnu nodaļas popularitāte turpināja strauji pieaugt un līdz 1920. gadam lasītāju skaits bija jau 1052, bet 1922. gadā jau 1772 lasītāji (4).

Lasīt gribošo bērnu bija tik daudz, ka tie bija jādala trijās grupās, noliekot katrai grupai divas dienas nedēļā grāmatu apmaiņai. Tādi sarežģījumi grāmatu apmaiņā bija saistīti ar nepietiekami lielu fonda apjomu, neskatoties pat uz to, ka kopskaitā 1922. gadā bibliotēkas rīcībā bija 2439 eksemplāri. Tikai vienā dienā vien bērnu nodaļā tika izsniegtas 195 bērnu grāmatas. Šo parādību V. Caune izskaidroja ar to, ka Liepājas pilsētā nebija citas daudz maz „prāvākas” grāmatu krātuves (5).

1922. gadā V. Caune savā rakstā „Liepājas bibliotēka” izsaka domu - ja pilsētā atvērtu vēl vienu bibliotēkas bērnu nodaļu, otrā pilsētas pusē, grāmatu lasāmība būtu vēl lielāka, „jo lasītāji dažkārt nostāv rindā, gaidīdami grāmatu apmaiņu pa pāris stundu, un nevaļīgākie lasītāji aiziet, grāmatas nesagaidījuši” (4, 443. lpp). Kā alternatīvu problēmas atrisinājumu V. Caune ierosina, lai bibliotēkas abonementā strādātu divi bibliotekāri, nevis viens, tādā veidā, pēc viņa domām, varētu atrisināt uzreiz divas problēmas – palielināt izsniegto grāmatu skaitu un likvidēt rindas bibliotēkā. Bet, kā savā rakstā min Caune, to izdarīt nav iespējams personāla ierobežotā skaita dēļ (4). Tāds ir pirmās bērnu nodaļas, un līdz ar to arī bērnu bibliotekārās apkalpošanas, aizsākums Latvijā.

Pēc Liepājas bibliotēkas parauga 1920. un 1930. gadā tika organizētas vairākas bērnu nodaļas Rīgā. 1922. gadā Rīgā tika atvērta Valsts bibliotēkas bērnu nodaļa. Pasaules karš pārtrauca bibliotēku tālāko attīstību. Tā atkal atjaunojās tikai 1923. gadā, kad tika dibināta Rīgas 5. bibliotēka un vēlāk 5. bibliotēkas bērnu nodaļa. V. Caune par Rīgas 5. bibliotēkas dibināšanu rakstīja: ”Atverot piekto bibliotēku 1923. gadā, tika uzsākts vēl viens jauns bibliotēku darbības veids – bērnu bibliotēkas ierīkošana” (6, 640. lpp).

Pēc pirmo bērnu nodaļu atvēršanas tās ieguva lielu popularitāti un tajās vienmēr pietrūka grāmatu. 1923. gadā, 1. bibliotekāru kongresa laikā, Voldemārs Caune pievērsās atsevišķu bērnu bibliotēku un lasītavu nepieciešamībai Latvijā. Šajā kongresā viņš runāja par problēmu - bērniem labas grāmatas ir grūti pieejamas, jo tās ir dārgas, pieaugušo bibliotēkā bērni netiek pielaisti, bet skolu bibliotēkas ir atvērtas tikai ziemā, lielākoties vienu reizi nedēļā un tikai skolniekiem. Kā atrisinājumu minētajai problēmai V. Caune piedāvā jaunu, moderni iekārtotu, atsevišķu bērnu bibliotēku dibināšanu.

Kongress uzdeva Latvijas bibliotekāru biedrībai izstrādāt bērnu bibliotēku ierīcības plānu. Diemžēl tas netika realizēts (3, 131. lpp).

1925. gadā bibliotēku darbinieki sāka domāt par bibliotēku lomu lauku jaunatnes audzināšanā, piemēram, O. Svenne savā rakstā „Bērni bibliotēkās” rakstīja: „Sevišķi liela loma piekrīt bibliotēkām lauku jaunatnes audzināšanā, jo lauku apstākļos bibliotēka ir un paliek pieejamākā un bagātākā kultūras vērtību glabātuve” (17, 479.lpp).

Šajā laikā sāka runāt arī par bērnu un jaunatnes bibliotēkām, kuru darbībā atzīmējamās divējādas funkcijas:

- 1) bibliotēkai ir jārūpējas, lai katrs jaunais lasītājs iemācās racionāli izmantot katru grāmatu krātuvi, lai viņš var viegli un noteikti orientēties arī lielā publiskā bibliotēkā vai lasītavā;
- 2) ideālā bērnu bibliotēka ir jāapgādā ar bagātīgu grāmatu krājumu, kurš jānovieto ērtās, glītās telpās, kurās bērni varētu brīvi un netraucēti nodziļināties grāmatu izvēlē un lasīšanā” (17).

1925. gadā parādījās pirmie bibliotēku tīkla aizsākumi. Samērā plašs bibliotēku tīkls, kurš aptvēra visu Rīgas pilsētas teritoriju, bija izveidojies 1932. gadā. Vistālākajās Rīgas nomalēs, kur nebija iespējams izveidot bibliotēkas, tika organizētas grāmatu izdalīšanas vietas (skat. 4. pielikumu).

Trīsdesmitajos gados liela loma bērnu bibliotekārajā apkalpošanā bija tautskolu bibliotēkām, piemēram. Tolaik gandrīz katrā tautskolā bija sava bibliotēka, kur bija pieejama ne tikai mācību literatūra, bet arī daiļdarbi un uzziņu materiāli. 1936. – 1937. gadā 1709 skolās bija bibliotēkas, vienā skolas bibliotēkā bija pieejamas vidēji 1155 grāmatas (8).

Pilsētas stacionārajās rajonu bibliotēkās, grāmatu izdalīšanas vietās un bērnu bibliotēkās pēc 1930. gada pirmā janvāra datiem kopā bija jau 25412 grāmatas un 39994 lasītāji, no tiem 22,7% jaunāki par 15 gadiem un 59% vecumā no 16 līdz 30 gadiem (6).

Secinājumi:

20. gados Latvijā sāka veidoties bibliotēku bērnu nodaļas Liepājā, Rīgā, arī pie Valsts bibliotēkas tiek nodibināta bērnu nodaļas. Lai pieradinātu bērnus pie bibliotēkas jau no bērnības un, lai bērniem būtu pieejamas grāmatas, V. Caune iesaka dibināt jaunas, moderni ierīkotas bērnu bibliotēkas.

Pēc Liepājas bibliotēkas parauga 20. - 30. gados tika organizētas vairākas bērnu nodaļas Rīgā, piemēram, 1922. gadā Rīgā tika atvērta Valsts bibliotēkas bērnu nodaļa, 1923. gadā tika dibināta Rīgas 5. bibliotēkas bērnu nodaļa.

1925. gadā bibliotēku darbinieki sāka domāt par bibliotēku lomu lauku jaunatnes audzināšanā un sāka runāt par bērnu un jaunatnes bibliotēkām. Šai laikā veidojās pirmie bērnu bibliotēku tīkla aizsākumi.

Trīsdesmitajos gados liela loma bērnu bibliotekārajā apkalpošanā bija tautskolu bibliotēkām, jo gandrīz katrā skolā bija bibliotēka ar samērā bagātīgu grāmatu krājumu..

1.2. Bērnu bibliotekārā apkalpošana Latvijā padomju varas gados

Viens no padomju varas lielākajiem sasniegumiem bibliotekārās apkalpošanas jomā ir tas, ka šajā laikā Latvijā tika radīts samērā plašs bērnu bibliotēku tīkls, kurš, gandrīz nemainīts, pastāvēja līdz par neatkarības atgūšanai.

1940. – 1960.

1940. gads bērnu bibliotekārajā apkalpošanā Latvijā ir nozīmīgs ar to, ka parādījās pirmās pastāvīgās bērnu bibliotēkas. Līdz tam bija tikai nodaļas pie publiskajām bibliotēkām. Bērnu bibliotekāro apkalpošanu veica arī skolu bibliotēkas.

Kara gados gan bērnu, gan arī pieaugušo bibliotekārā apkalpošana bija diezgan minimāla, jo daudzas bibliotēkas bija vai nu slēgtas vai tika iznīcinātas. Kad Latvijas teritoriju ieņēma vācu armija, un līdz ar to notika okupācijas varas maiņa, atlikušo bibliotēku fondi pārdzīvoja ideoloģiskās tīrīšanas un no ideoloģijas viedokļa nederīgās literatūras iznīcināšanu. Ņemot vērā tajā laikā Latvijā esošo situāciju, līdz pat 1945. gadam nevar runāt par pilnvērtīgu bērnu bibliotekāro apkalpošanu.

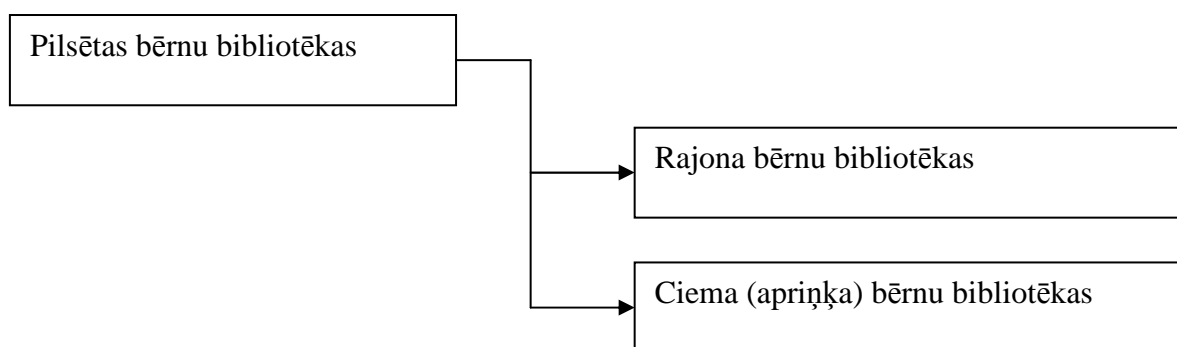
Pēckara periodā, līdz ar citu dzīves sfēru atdzimšanu, notiek arī bibliotekārās apkalpošanas atdzimšana. Padomju varas laikā, tāpat kā pieaugušo lasītāju, arī bērnu bibliotekārā apkalpošana bija politiski orientēta un stingri iekļauta komunistiskās ideoloģijas „rāmjos”.

Tā laika bibliotēkas tika veidotas pēc PSRS bibliotēku tīkla parauga, it īpaši tas attiecās uz bērnu bibliotēkām. Bērnu bibliotēkas tika pilnīgi atdalītas no pieaugušo bibliotēkām un kļuva par patstāvīgām iestādēm.

Tam bija arī savas priekšrocības, piemēram, bērnu bibliotekārās un bibliogrāfiskās apkalpošanas iespējas atbilstoši viņu lasīšanas psiholoģiskajām īpatnībām, literatūras komplektēšanas specifika. Atsevišķajām bērnu bibliotēkām bija arī savi trūkumi, kurus pilnā mērā var novērtēt tikai šodien, piemēram, radās specializētākas ideoloģiskās “apstrādes” iespējas atbilstoši valsts politikai. Tā laika bērnu bibliotēku tīklu veidoja ciema (pagasta), rajona (apriņķa), pilsētas bērnu bibliotēkas (14).

Analizējot 1.1. shēmu, tā laika bērnu bibliotēku hierarhija veidojās sekojoši: pašā augšā – pilsētas bērnu bibliotēkas, tad - rajona bibliotēkas un viszemākajā pakāpē ir ciema (apriņķa) bibliotēkas (skat. 1.1. attēlu.).

No 1940. gada līdz 1945. gada vasarai bērnu bibliotēku darbību pārzināja Latvijas PSR Izglītības tautas komisariāta Bibliotēku daļa, vēlāk, no 1945. gada augusta, Ministru Padomes Kultūras un izglītības iestāžu pārvalde, bet no 1953. gada – Latvijas PSR Kultūras ministrija.

1.1. attēls. Bērnu bibliotēku hierarhija 1940. -1945. gadā

Bērnu bibliotēku attīstība pirmajos pēckara gados risinājās samērā lēni. 1950. gada beigās Latvijā bija tikai 10 patstāvīgas bērnu bibliotēkas. Bērnu bibliotekāro apkalpošanu pārsvarā veica apriņķu un skolu bibliotēkas. Tieši tāpēc 40. – 50. gados arvien palielinājās skolu skaits, kurās bija bibliotēkas, piemēram, ja 1944./45. gadā bija 1324 skolas un 1237 no tām bijā bibliotēkas (tikai 87 skolās nebija bibliotēku), 1953./54. gadā no 1527 skolām bibliotēkas bija 1517 skolās (14).

Pēc 1950. gada bērnu bibliotekārā apkalpošana Latvijā tika pilnīgi saskaņota ar Padomju Savienībā pastāvošo sistēmu. Līdz ar to, bērnu bibliotēku skaits strauji pieauga. 1955. gada beigās Latvijā jau bija 82 patstāvīgas bērnu bibliotēkas. Šajā gadā tika atvērtas bērnu bibliotēkas Aknīstes, Apes, Auces, Ērgļu, Kandavas, Liepājas, Neretas, Pļaviņu, Rīgas, Talsu, Valkas un Ventpils rajonos.

1959. gads bērnu bibliotēku vēsturē ir atzīmējams ar brīvpieejas grāmatu fondu veidošanu. Šī metode bija atzīta par ļoti veiksmīgu, bet praksē tika ieviesta ļoti lēni. Līdz 1959.

gada beigām pilnīga brīvpieeja fondiem bija organizēta tikai Rīgas pilsētas 33. bērnu bibliotēkā. Tomēr daudzās bibliotēkās nebija iespējams organizēt pilnīgu brīvpieejas fondu šauru telpu un darbinieku trūkuma dēļ, šajās bibliotēkās tika veidots fonds ar daļējo brīvpieeju, piemēram, Auces pilsētas bērnu bibliotēkā (14).

Brīvpieejas fondu organizēšanā bija arī savas nepilnības un trūkumi, piemēram, dažkārt grāmatu fondi tika nodoti lasītāju rīcībā bez iepriekšējas sagatavošanas, nebija pārdomāta lasīšanas vadība, kā arī personāls neapmācīja lasītājus izmantot katalogus un kartotēkas. Organizējot brīvpieejas fondus, liela uzmanība bija jāvelta pareizam grāmatu kārtojumam, jāizdala grāmatas dažādām vecumu grupām, grāmatas jāsakārto pēc tematiem, jāizņem novecojis literatūra un dubleti (1).

Neskatoties uz to, ka daļā no bibliotēkām bija ieviests brīvpieejas fonds, dažās bibliotēkās bija ļoti zema grāmatu apgrozība (izsniegums), starp tām bija, piemēram, Preiļu pilsētas bibliotēka ar fonda apgrozību 0,8 vienības. Lai palielinātu lasītāju skaitu bibliotēkās, un līdz ar to arī grāmatu apgrozību, tika veikti dažādi pasākumi:

- skolniekiem tika rīkotas ekskursijas uz bibliotēkām,
- organizētas pārrunas skolās, gan ar skolniekiem, gan ar klašu audzinātājiem un vecākiem,
- jaunāko klašu skolēni tika pierakstīti kolektīvi, tā tika darīts, piemēram, Daugavpils pilsētas bibliotēkā.

1959. gadā visās publiskajās bibliotēkās apkalpoja 67943 lasītājus un šis skaits ar katru gadu tikai palielinājās, piemēram, salīdzinot ar 1958. gadu, 1959. gadā tika apkalpots par 2443 lasītājiem vairāk nekā agrāk. Vidējais lasītāju skaits vienā bibliotēkā 1959. gadā sasniedza 823 lasītājus. Viena no lasītāju skaita palielināšanas metodēm tolaik (1959. gada beigās) bija pārvietojamo bibliotēku organizēšana, tādās bibliotēkās tika veidotas, piemēram, Ludzas pilsētā, kur bija 16 pārvietojamās bibliotēkas (1).

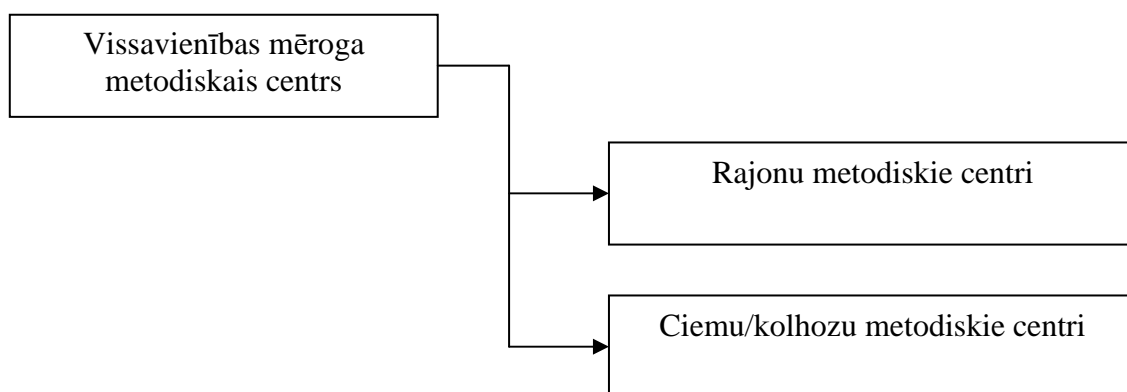
1970. – 1980.

1970. gada sākumā literatūras izsniegums bērnu bibliotēkās sasniedza 3543,1 tūkstoši bibliotekāro vienību. 1972. gadā Latvijā darbojas jau 102 bērnu bibliotēkas. Turklāt bērnus apkalpoja arī skolu, ciemu, kolhozu, arodbiedrību un citās bibliotēkās.

Viens no nozīmīgākajiem tā laika bērnu bibliotēku uzdevumiem bija jaunās paaudzes komunistiskā audzināšana. Lai to sekmīgi varētu veikt, tika organizēta mērķtiecīga metodiskā vadība. Tās uzdevums bija veicināt bibliotekāru idejiski politisko izaugsmi, palīdzēt viņiem kvalifikācijas celšanā, savas profesijas meistarības apgūšanā (12).

Metodiskā vadība paredzēja visu skolēnu iesaistīšanu par lasītājiem, viņu lasīšanas vadību, pareizu fondu komplektēšanu un izmantošanu, labu bibliogrāfiskā darba organizāciju. Papildus darbiem, kas bibliotēkām bija jāveic ik dienas, komunistiskā vadība izvirzīja katram atsevišķam laika posmam aktuālus uzdevumus, piemēram, 1972. gadā metodiskie centri rosināja bibliotēku darbu aktivizēšanos, sagaidot PSRS 50. gadu jubileju. Metodiskajā darbā bija izveidojusies noteikta sistēma.

1.2. attēlā redzama tā laika metodiskās vadības shēmu. Visaugstākā pakāpe bija Vissavienības mēroga metodiskais centrs – V. I. Ļeņina PSRS Valsts bibliotēka, pēc tam sekoja rajonu metodiskie centri ar savu rajonu bērnu un skolu bibliotēkām, un tālāk - ciemu/kolhozu metodiskie centri.

1.2. attēls. Metodiskās vadības shēma (2)

Lai metodiskais darbs būtu mērķtiecīgs, tika ieteikts organizēt pirmrindas pieredzes skolas. Katrā rajonā vienā no ciemu bērnu bibliotēkām, tajā, kurā ir daudz lasītāju – bērnu un kura labi veica bibliotekāro darbu, izveidoja pirmrindas pieredzes skolu (15).

Lai kļūtu par pirmrindas pieredzes skolu, bibliotēkā vajadzēja būt pietiekami lielam, labi komplektētam un pareizi sakārtotam bērnu literatūras fondam, priekšzīmīgiem katalogiem,

visiem skolēniem jābūt iesaistītiem kā lasītājiem, jābūt izvērstai sadarbībai ar skolu. Pirmrindas pieredzes skolā praktizējās bibliotekāri – iesācēji, kā arī ciemu bibliotēku vadītāji ar lielāku stāžu, kuri nebija apguvuši bērnu apkalpošanas specifiku (14).

Tolaik bērnu bibliotēkas veica arī skolu bibliotēku metodisko vadību. Tika prasīts, lai ikvienā bērnu bibliotēkā būtu iekārtots metodiskās literatūras stūrītis. Bērnu bibliotēkas bija to ārpuskolas iestāžu skaitā, kurām bija jāveic daudzpusīga skolnieku audzināšana, personības veidošana, izmantojot vienu no ietekmīgākajiem cilvēka intelektuālās, ideoloģiskās un emocionālās bagātināšanas līdzekļiem (9).

Viens no metodiskās vadības uzdevumiem bija lasīšanas vadība. Tās akcents un zinātniskais pamats bija marksistiski – ļeņinskā filozofija un komunistiskā audzināšanas teorija (2).

Tika izdalīti vairāki bērnu audzināšanas virzieni:

- idejiski politiskā,
- tikumiskā,
- darbaudzināšana un profesionālā orientācija.

Bērnu un pusaudžu lasīšanas vadībā līdztekus individuālā darba formām tika pielietotas arī dažādas masu darba formas. Masu darbu iedalīja divos pamatkompleksos:

- uzskatāmā propaganda (literatūras izstādes, bibliotekārie plakāti, albūmi, diafilmu un diapozitīvu demonstrējumi);
- mutvārdu propaganda (bibliogrāfiskie apskati, pārrunas, literārie lasījumi, grāmatu apspriešana, literārās spēles, “preses konferences”, grāmatu “pirmizrādes”).

Katrai vecuma grupai tika pielietotas savas, vispiemērotākās darba formas. Izvēloties masu darba formas, bija jāievēro katra pasākuma orientācija. Var izšķirt trīs pasākumu orientācijas veidus:

- noteiktai lasītāju vecuma grupai,
- konkrētiem ārpusklasses lasīšanas mērķiem,
- konkrētam literatūras tipam, veidam, žanram (3).

80. gados bērnu bibliotekārajā apkalpošanā nebija nekādu ievērojamu atšķirību no iepriekšēja gadu desmita. 80. gados bērnu bibliotekāro apkalpošanu, tāpat, ka 70. gados, ietekmēja PSRS ideoloģija.

Viens no tā laika ievērojamākajiem ieguldījumiem bibliotekārās apkalpošanas jomā bija tas, ka bērnu bibliotēku sadarbība ar skolām un ārpuskolas iestādēm bija kļuvusi sistemātiskāka. Visbiežāk šī sadarbība izpaudās bibliotekāro stundu organizēšanā, bibliotekāro un bibliogrāfisko zināšanu propagandā skolēniem (7).

Secinājumi:

Pirmā patstāvīgā bērnu bibliotēka tika dibināta 1940. gadā. Laika periodā no 1940. līdz 1960. gadam tika radīts samērā plašs bērnu bibliotēku tīkls. Šis tīkls, gandrīz nemainīgs, pastāvēja arī līdz mūsdienām.

70. gados, lai sekmīgi izpildītu jaunās paaudzes komunistiskajā audzināšanā izvirzītos uzdevumus, ikvienam bibliotēkaram bija jāapgūst bērnu bibliotēkārās apkalpošanas specifika. Lai sekmīgi sagatavotu bibliotēkārus, tika ieviesta mērķtiecīga metodiskā vadība. Ļoti liela nozīme tika pievērsta bērnu bibliotēkārās apkalpošanas ideoloģijai un darba formām. Galvenā vērība bērnu komunistiskajā audzināšanā tika pievērsta sabiedriski politiskās literatūras propagandai.

80. gados bērnu bibliotēku sadarbība ar skolām un ārpuskolas iestādēm bija kļuvusi sistemātiskāka.

1.3. Bērnu bibliotēkārā apkalpošana Latvijā pēc neatkarības atgūšanas

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, 90. gadu sākumā, publisko bibliotēku tīklā notika ievērojamas izmaiņas. Par izmaiņām bibliotēku politikā starptautiskajā konferencē „Publiskās bibliotēkas postkomunisma valstīs”, kas notika Rīgā 2001. gada septembrī, savā referātā runāja Kultūras ministrijas vecākais referents J. Turlajs. Viņš par bibliotēku politiku teica sekojoši: "Bibliotēku politikas izstrādne un realizācija demokrātiskā sabiedrībā ir daudz sarežģītāka un procesuāli komplicētāka. Arī pats jēdziens „bibliotēku politika”, ar kuru totalitārā valstī, galvenokārt, apzīmē valsts diktēto vienīgo un pareizo politiku, demokrātiskā sabiedrībā, pirmkārt, attiecināms uz katras atsevišķas bibliotēkas un tās dibinātāja izvēlēto veidu darbībai sabiedrībā" (22, 7. lpp).

Jolanta Treile, Kultūras ministrijas stratēģijas nodaļas vadītāja, seminārā "Bibliotēkas kompetence bērnu un jauniešu kultūrpolitikā", kas notika 2000. gada 12. un 13. oktobrī, atzīmēja, ka bērnu kultūrpolitikas Latvijā vēl aizvien ir tapšanas procesā. „Līdz ar Latvijas neatkarības atjaunošanu tika veidotas principiāli jaunas kultūrpolitikas nostādnes, centrā izvirzot brīvu, neatkarīgu, demokrātisku personību. Visos programmatiskajos konceptuālajos kultūrpolitikas dokumentos, kas tika radīti pēdējā laikposmā (tādos kā Latvijas valsts

kultūrpolitikas pamatnostādnes, Nacionālā programma „Kultūra”) ir ticis iezīmēts arī bērnu kultūrpolitikas aspekts, tomēr tas lielā mērā palicis vispārējs, nekonkrēts, tikai kā labā griba un vēlamība, kuras īstenošanai realitātē trūkst resursu, (ne tikai finansiālo, bet arī administratīvo) tāpēc konkrēta rīcība aizvien tikusi pārbīdīta uz nākotni, neņemot vērā, ka bērns dzīvo vienā laikā –tagad” (19, 6. lpp).

Mūsdienu bibliotēku politiku Latvijā noteic šādi dokumenti:

- Bibliotēku likums,
- Likums „Par LNB” un citi normatīvie akti,
- Likums „Par Latvijas Nacionālās bibliotēkas projekta realizāciju”,
- Nacionālās programmas „Informātika”, „Kultūra” (apakšprogramma „Bibliotēkas”),
- Programma "e-Latvija",
- Valsts vienotās bibliotēku informācijas sistēmas (VVBIS) koncepcija.

Otra ievērojama izmaiņa bērnu bibliotēku jomā ir tā, ka atgūstot neatkarību, atbildība par bibliotēku finansējumu pārgāja uz pašvaldībām. Šādu lēmumu pieņemot, tika ņemta vērā attīstīto ārzemju valstu pieredze, kur bērnu bibliotekāro apkalpošanu veic publisko bibliotēku bērnu nodaļas. Līdz ar to budžeta līdzekļu pierādīšana bibliotēkām kļuvusi par sarežģītu un komplicētu mehānismu. Par šo jautājumu Latvijas Bibliotekāru biedrības gadskārtējā konferencē 2001. gada 1. februārī referēja LNB Bērnu literatūras centra vadītāja S. Tretjakova. Savā referāta viņa norādīja, ka: „Finanšu meklēšana pamatfunkcijām ir kā akmens, kas velk uz leju satura un kvalitātei domāto bibliotekāru laiku, spēku un izglītību” (18, 10. lpp).

Pēc neatkarības atgūšanas bērnu bibliotēku tīklā notikušas lielas pārmaiņas. Daļa no tām saistītas ar ēku atdošanu bijušajiem īpašniekiem, daļa ar vēlmi triecientempā, neņemot vērā ne vietējos apstākļus, ne materiālās iespējas, uzreiz pāriet uz Eiropas valstīm raksturīgo bērnu bibliotēkas modeli – kopēja bibliotēka pieaugušajiem un bērniem.

Latvijā bērnu bibliotēkas visbiežāk tagad tiek pievienotas publiskajām bibliotēkām vai arī likvidētas vispār (skat. 1. tabulu). Tas visbiežāk tiek darīts, lai ekonomētu pašvaldības līdzekļus. Jautājumu par bibliotēku reorganizācijas procesu Starptautiskajā konferencē “Publiskās bibliotēkas postkomunisma valstīs”, kas notika Rīgā 2001. gada septembrī, savā referātā apskatīja toreizējā Rīgas Centrālās bibliotēkas bibliotēku dienesta vadītāja I. Rudene. Viņa runāja par situāciju galvaspilsētā, kur 90. gados daudzas ēkas, kurās iepriekš darbojās bibliotēkas, tika atdotas bijušajiem īpašniekiem vai to mantiniekiem. I. Rudene uzsvēra, ka

reorganizācijā visvairāk cieta bērnu bibliotēkas - piecas no tām tika slēgtas, jo atradās nelielās savrupmājās. Vēl referātā viņa uzsver, ka attīstības plāns paredz vispār Rīgā nesaglabāt bērnu bibliotēkas, izņemot Sarkandaugavas bērnu bibliotēku. „Tādā veidā tiks likvidēts padomju laika izkropļojums lasītāju apkalpošanā, kad vecāki un bērni dodas uz dažādās vietās izvietotām bibliotēkām. Dalītās bibliotēkas rada problēmas lasīšanas pēctecībā un fondu komplektēšanā, sadārdzinot to” (16, 19. lpp).

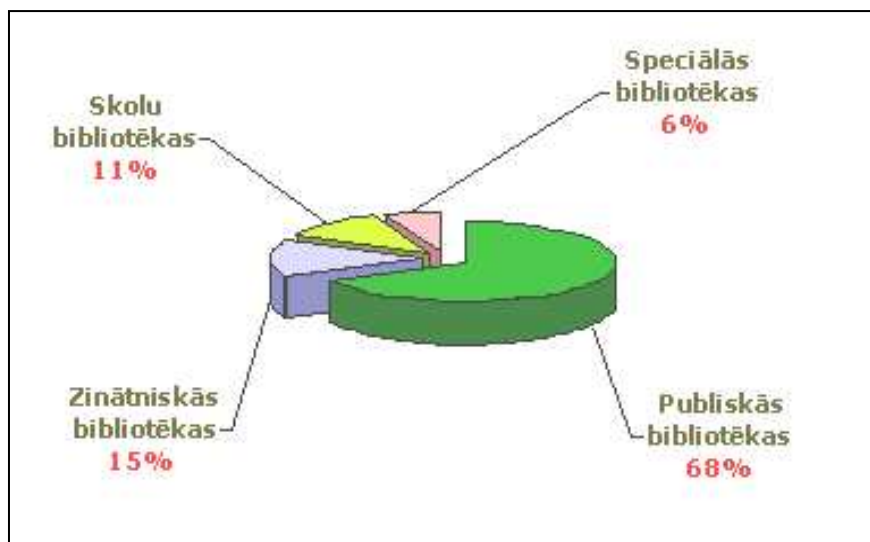
Analizējot Bērnu literatūras centrā esošo informāciju var secināt, ka 2003. gadā Latvijā ir palikušas tikai 56 bērnu bibliotēkas un 29 bērnu nodaļas, bet pēc 2005. gada datiem šis skaitlis vēl krietni samazinājies (skat. 1. tabulu).

1. tabula. Bērnu bibliotēku skaits Latvijā (1970. – 2005.)

Gadi	70/80	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bērnu bibliotēku skaits	115	90	87	81	74	66	57	57	56	56	52	45

70. - 80. gados Latvijā darbojās 115 atsevišķās bērnu bibliotēkas. Ar 90. gadiem sākās bērnu bibliotēku reorganizācija. 2002. gadā bērnu bibliotēku skaits ir samazinājies līdz 56, bet 2004 – līdz 52 bibliotēkām. Pašvaldību publisko bibliotēku tīkla reorganizācijas process turpinās arī tagad. Līdz ar bibliotēku reorganizācijas uzsākšanu, sākās arī bibliotēku skaita samazināšanas - vispirms par 25 bibliotēkām 1995. gadā, pēc tam jau par 28 bibliotēkām 1996. gadā, bet salīdzinot 2005. gada datus, var secināt, ka salīdzinot ar bērnu bibliotēku skaitu 70., 80. gados, tas samazinājies jau par 70 atsevišķajām bērnu bibliotēkām (skat. 1. tabulu).

Pēc Bērnu literatūras centrā esošas informācijas, 2005. gadā no Latvijā esošajām bibliotēkām publiskas bibliotēkas, tai skaitā arī bērnu bibliotēkas, sastāda 68%, skolu bibliotēkas – 11%, zinātniskas bibliotēkas – 15% un speciālās bibliotēkas - 6% no kopēja bibliotēku skaitā. (skat. 1.3. attēlu).

1.3. attēls. Bibliotēku sadalījums pa veidiem 2005. gadā

Veiktā reorganizācija apstiprina bērnu bibliotēku darbinieku bažas par to, ka „juridiskās patstāvības zaudēšana nozīmē arī iespēju zaudēšanu lemt par budžetu, tajā skaitā, arī par grāmatu komplektēšanu”(17, 130. lpp).

Tagad bērnu bibliotēku darbiniekus visvairāk uztrauc tas, ka publiskajā bibliotēkā galvenais lasītājs ir pieaugušais lasītājs ar savām vajadzībām un interesēm, nevis bērni. Par šo jautājumu Silvija Tretjakova, LNB Bērnu literatūras centra vadītāja, raksta: „Esam cietuši milzīgus zaudējumus, paļaudamies uz to, ka valsts un pašvaldību vadītāji rīkosies, ievērojot Bērnu tiesību konvencijas pamatprincipu - „visos sadzīves un administratīvā rakstura jautājumos risināt problēmas tā, lai tās nāktu par labu bērnam" (20, 6. lpp).

Bibliotēku reorganizācijas jautājums ir plaši atspoguļots Ilzes Karsas maģistra darbā ar nosaukumu „Bērnu bibliotēkārā apkalpošana integrētā bibliotēkā”, kura ietvaros viņa veica bibliotēkas darbinieku aptauju par bibliotēkārā darba reorganizāciju valstī. Analizējot viņas veikto pētījumu, var izcelt šādas pozitīvās un negatīvās iezīmes šajā procesā.

Kā vissvarīgākās pozitīvās reorganizācijas iezīmes šajā maģistra darbā ir minētas:

- bērniem pieejams plašāks grāmatu klāsts;
- var ekonomiskāk izmantot grāmatu iegādei paredzētos līdzekļus;
- vieglāk risināt saimnieciskos jautājumus;

Kā negatīvās iezīmes ir minētas:

- samazināts štats bērnu nodaļā;
- nav patstāvības lēmumu pieņemšanā;
- nav sava budžeta un tādēļ nav zināms, kādi līdzekļi būs bērnu bibliotēkārājai apkalpošanai (10).

Esošās situācijas analīze

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, 90. gadu sākumā, publisko bibliotēku tīklā notika ievērojamas izmaiņas. Viena no tām ir fakts, ka, atgūstot neatkarību, atbildība par bibliotēku finansējumu pārgāja uz pašvaldībām. Šis lēmums ļoti uztrauca bibliotēku darbiniekus, jo viņi bija nobažījušies par bibliotēku pastāvēšanu pēc teritoriālās reformas īstenošanas. Šādu lēmumu pieņemot, tika ņemta vērā attīstīto ārzemju valstu pieredze, piemēram, Skandināvijas valstu, kur bērnu bibliotekāro apkalpošanu veic publisko bibliotēku bērnu nodaļas. Kā piemēru apskatīsim vienu no Skandināvijas valstīm – Dāniju.

Dānijā kopš 1964. gada Dānijas publisko bibliotēku likumā ir noteikts: „Ikvienā publiskā bibliotēkā ir jābūt bērnu nodaļai ar profesionāliem darbiniekiem” (23, 26.lpp). Pēc Dānijas bibliotekāru biedrības bērnu bibliotekāru grupas informatīvā materiāla uz 1994. gada 4. maiju Dānijā bija aptuveni 925 publiskās bibliotēkas ar bērnu nodaļām, 64 pārvietojamās filiāles un 1800 skolu bibliotēkas, kuru galvenais uzdevums ir mācību procesa nodrošināšana (24).

Neskatoties uz to, ka Dānijas bērniem ir ļoti daudz citu iespēju brīvā laika pavadīšanai, piemēram, sporta nodarbības, 85% bērnu vecumā no 9 līdz 14 gadiem apmeklē bibliotēkas. Dānijas statistika liecina, ka bērni vecumā no 9 līdz 15 gadiem izlasa vidēji 80 grāmatas gadā.

„Dānijā bērnu bibliotēkām ir īpaša loma vietējās sabiedrības dzīvē. Tās nav tikai vieta, kur saņemt grāmatas, bet vienlaikus – savstarpējas saskarsmes un kultūras centrs”(24.17. lpp). Turklāt Dānijas bērniem bibliotēkās pieejamas ne tikai grāmatas, bet arī audio un video materiāli, skaņuplates un „runājošās grāmatas”.

Arī citās ziemeļvalstīs atsevišķas bērnu bibliotēkas gandrīz nav sastopamas, bet bērnu bibliotekāro apkalpošanu veic publisko bibliotēku bērnu nodaļas (23).

Vēl viena ievērojama izmaiņa bērnu bibliotēku jomā ir tas, ka Latvijā parādījās divi pretrunīgi bērnu bibliotēku tālākās attīstības modeļi. Viens no tiem ir atstāt atsevišķas bērnu bibliotēkas, kā bija Padomju Savienībā, otrs ir apvienot bērnu bibliotēkas ar publiskajām bibliotēkām.

Katram no minētajiem modeļiem ir savas priekšrocības un savi trūkumi, piemēram, kā vienu no ievērojamākajiem trūkumiem var minēt to, ka samazināsies finansējums bērnu bibliotēku pakalpojumiem.

90. gados reorganizācijas jautājums izraisīja plašu diskusiju bibliotekāru starpā, jo daži no tiem atbalstīja reorganizācijas procesu, piemēram, projektu vadības nodaļas vadītāja I. Rudene (15.), bet ir arī pretinieki, piemēram, Bērnu Literatūras Centra vadītāja Silvija

Tretjakova, savā intervija viņa raksta: „Mūsu bērnu kultūras iespējas ir tik ierobežotas, ka mums nevajadzētu akli sekot, piemēram, Skandināvijas modelim, ierādot nelielu kaktiņu bērnu bibliotēkai. Viņu bērniem ir neierobežoti daudz citu iespēju. Latvijas tradīcijas ir citas, tās ir arī mūsu priekšrocības – atrast savu unikālu bērnu bibliotekārās apkalpošanas modeli, kas nav raksturīgs citām valstīm ar atšķirīgu attīstības līmeni.”

Autore pievienojas LNB Bērnu literatūras centra vadītājas S. Tretjakovas viedoklim, jo mums tiešām bijis atšķirīgs attīstības ceļš, un akli pārņemt ārzemju pieredzi nevajadzētu, jo šādā gadījumā netiks ņemta vērā valsts specifika un līdz ar to tiks pazaudēta identitāte. Tieši tāpēc, pēc autores domām, ņemot vērā mūsu vēsturisko un esošo situāciju, būtu labāk vismaz pagaidām atstāt atsevišķas bērnu bibliotēkas, jo, pirms mēs sāksim kaut ko apvienot un pārvietot, vispirms ir jāatrod tam piemērotas telpas, un tikai pēc tam var pārņemt ārzemju pieredzi.

1993. gadā Ķemeru notika interesanta diskusija par labāko bērnu bibliotēkas modeli, kuras laikā Dānijas speciāliste Gunilla Heika pārliecinoši pierādīja ģimenes bibliotēkas priekšrocības, motivējot to šādi: „Vienā plašā telpā piemērotu lasāmvielu un apmešanās vietu var atrast gan pavisam mazi bērni, gan pusaudži, gan viņu vecāki” (23, 26. lpp). 1993. gadā LNB Bērnu literatūras nodaļas darbiniece Inga Ziemele par ģimenes bibliotēkas priekšrocībām rakstīja: ”Atlika vien piekrist, ka šie bibliotēku modeļi ir visnotaļ labi, tikai tie nav piemērojami pašreizējiem Latvijas apstākļiem, jo bērnu bibliotēkas Latvijā pašlaik ir gan grāmatu krātuves, gan savdabīgi bērnu kultūras centri” (23, 17.lpp).

Kā pierāda darbinieku pieredze, bērnu bibliotēkas Latvijā tagad visbiežāk tiek pievienotas publiskajām bibliotēkām, piemēram, Ventspils galvenā bibliotēka (skatīt 1.4. attēlu), Madonas bibliotēka, Ķeguma pilsētas bibliotēka (skatīt 1.5. attēlu), vai arī likvidētas vispār. Tas tiek darīts tālab, lai ekonomētu pašvaldības līdzekļus, bet, kā savā intervijā raksta S. Tretjakova: „Finansiāli tas nereti ir izdevīgāk, bet tikai ar īslaicīgu efektu.”

1.4. attēls. Ventspils galvenā bibliotēka

1.5. Ķeguma pilsētas bibliotēka

Uz šo brīdi veiktā reorganizācija apstiprināja bērnu bibliotēku darbinieku domas: „Juridiskās patstāvības zaudēšana nozīmē arī iespēju zaudēšanu lemt par budžetu, tajā skaitā, arī par grāmatu komplektēšanu” (20. 6. lpp).

Ka jau tika minēts šobrīd darbiniekus visvairāk uztrauc, ka publiskajā bibliotēkā galvenais lasītājs ir pieaugušais lasītājs ar savām vajadzībām un interesēm, nevis bērni, un līdz ar to galvenais mūsdienu bibliotēkāju uzdevums ir palīdzēt bērniem adaptēties jaunajā vidē un atrast piemērotākas metodes darbam ar bērniem (20).

Secinājumi:

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, 90. gadu sākumā, publisko bibliotēku tīklā notika ievērojamas izmaiņas. Izmaiņas ir notikušas gan bibliotēku politikā, gan bibliotēku tīkla struktūrā. Mūsu sabiedrībā ir divas bērnu bibliotēkas attīstības koncepcijas:

1. Bibliotēku reorganizācija (bērnu bibliotēku apvienošana ar pieaugušo bibliotēkām); (Pilnīgi reorganizēt bērnu bibliotēku tīklu, pievienojot atsevišķās bērnu bibliotēkas pieaugušo bibliotēkām kā bērnu nodaļas);

2. Rūpīgi analizēt situāciju un kādu laiku vēl saglabāt līdzšinējo bibliotēku tīklu, reorganizācijas gadījumā nepieļaut bērnu interešu neievērošanu.

Katrai no minētajām koncepcijām ir savas priekšrocības un savi trūkumi, savi pretinieki un savi piekritēji, bet tomēr, ņemot vērā esošo situāciju, būtu labāk mehāniski nepārņemt Eiropas valstu pieredzi, bet veidot jauno bērnu bibliotēkārās apkalpošanas sistēmu uz tās bāzes, kas šobrīd ir.

2. BĒRNU BIBLIOTEKĀRĀS APKOPOŠANAS ATTĪSTĪBAS TENDENCES LATVIJĀ

2.1. Pētījuma metodoloģija

Šī pētījuma empīriskās daļas izstrādāšanai tika izmantotas divas aptaujas² apakšmetodes: anketēšana un intervija. (skat. 2.1. attēlu) Autore izvēlējās tieši aptauju, jo tā ietaupa laiku un finanšu resursus.

Aptaujas vēsture ir ļoti sena. Jau senās Romas un Atēnu civilizācijas veica tautas skaitīšanu aptaujas formā. Aptaujas tika veiktas arī vēlāk, piemēram, Londonā 19.gs. beigās visos kvartālos pēc kārtas tika veikta aptauja par nabadzīgajiem iedzīvotājiem, bet Filadelfijā tika veikta aptauja par afroamerikāņu kopienas māsaimniecībām (25).

Kā pirmo informācijas vākšanas metodi autore izmantoja anketēšanu. Šī metode tika izmantota tāpēc, ka tā pēta problēmas reālajos apstākļos, un, atšķirībā no novērošanas, pētījuma veikšanai nav nepieciešams speciāls inventārs. Kā otrā metode šajā pētījumā tika izmantota intervija. Šim pētījumam tika izmantota intervija ar anketas palīdzību, jo autore uzskata, ka iegūtie dati ir droši un intervētāja klātbūtne liek respondentam rūpīgāk un atbildīgāk izturēties pret interviju.

Anketēšana tika veikta Olaines 2. vidusskolā, un Jaunolaines pamatskolā. Pētījums tika veikts 2006. gadā februāra mēnesī. Anketēšanā piedalījās bērni vecumā no 7 – 10 gadiem un 12. klases audzēkņi. Pētījuma dalībniekiem tika izsniegtas kopumā 130 anketas. Pētījums tika veikts, lai iegūtu pēc iespējas korektu ainu par bibliotēkas popularitāti bērnu vidū. Anketēšanas mērķis ir izpētīt, vai bērni izmanto bibliotēku kā informācijas ieguves avotu. Pētījuma galvenais

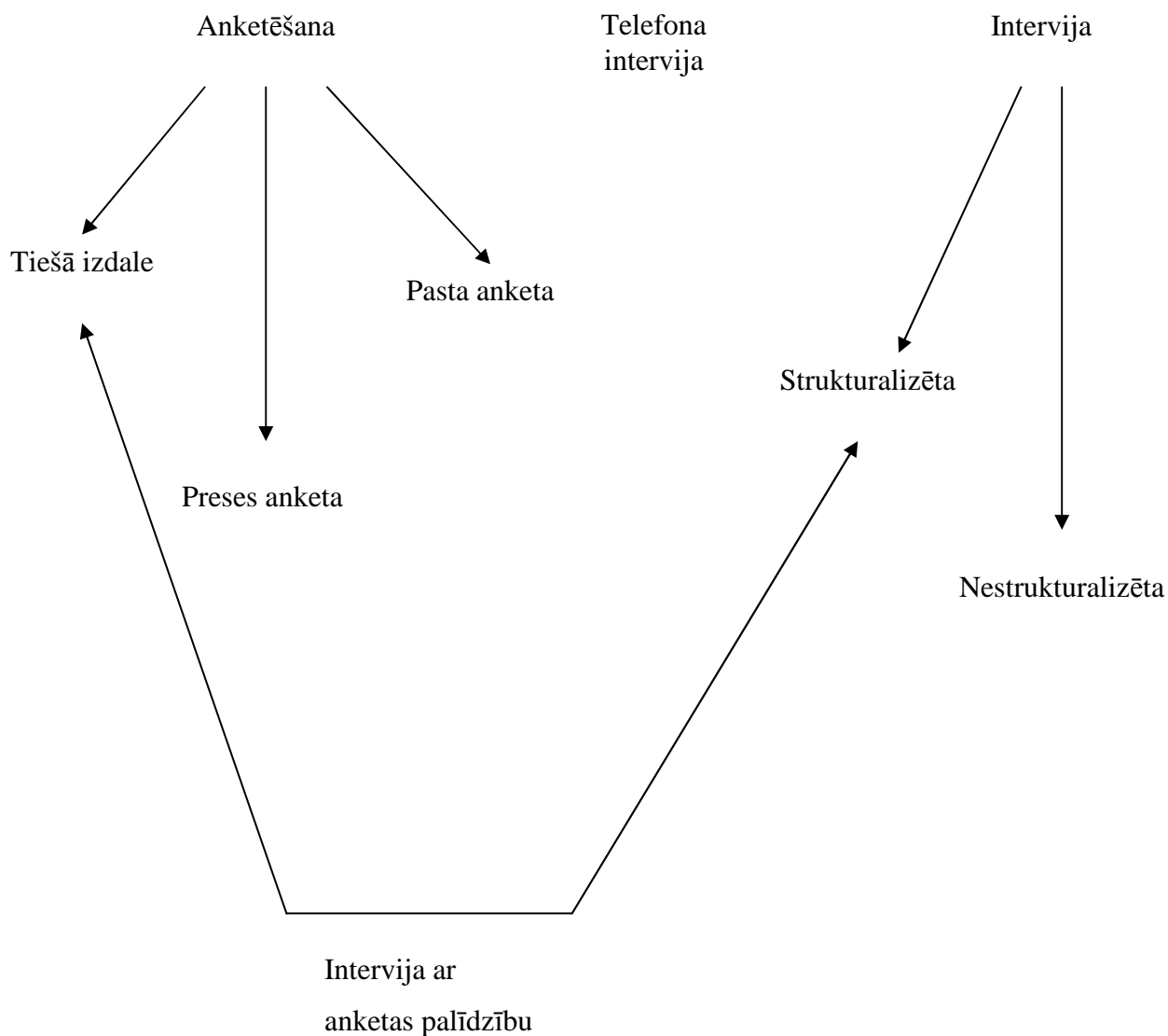
---

² Aptauja ir datu vākšanas tehnika, kuras laikā informācija tiek vākta no atsevišķiem cilvēkiem, sauktiem arī par respondentiem. Svarīgākā aptaujas iezīme ir tā, ka aptaujas mēra tikai to, ko saka cilvēki par savām domām, jūtām un uzvedību, bet nevis cilvēka tiešas domas, jūtas un uzvedību (25).

uzdevums ir salīdzināt bibliotēkas popularitāti (apmeklētību) 2. – 3. klasē ar bibliotēkas apmeklētību 12. klasē. Pētījuma gaitā tika noskaidrots, cik populāra ir bibliotēku lietošana bērnu vidē.

Intervija tika veikta RCB filiālbibliotēkas. Intervēšanas laikā tika aptaujāti trīs bērnu bibliotēku: Grīvas bērnu filiālbibliotēkas, Imantas filiālbibliotēkas un bērnu bibliotēkas „Zvirbulis” vadītājas, un divu publisko bibliotēku bērnu nodaļu vadītājas: RCB bērnu nodaļas vadītāja Natālija Sološa un LNB Bērnu literatūras centra vadītāja S. Tretjakova (skat. 3. pielikumu). Intervijas mērķis bija uzzināt vadītāju viedokli par bērnu bibliotēku reorganizāciju.

Intervēšanas laikā pētījuma autore saviem respondentiem uzdeva deviņus jautājumus par bērnu bibliotēku reorganizācijas procesu. Intervija tika veikta vienas nedēļas laikā.

2.1. attēls. Aptaujas veidi (25)

Anketēšana:

Kā pirmo no datu vākšanas metodēm autore izmantoja anketēšanu. Anketēšana ietver rakstītus jautājumus, uz kuriem respondenti atbild tieši, bez intervētāja palīdzības, atzīmējot atbildes anketas lapā. Anketa var tikt nodota tieši respondentiem vai arī nosūtīta pa pastu (pasta anketa) un caur internetu.

Anketēšana ir ērta metode, jo iespējams īsā laikā nogādāt anketas izvēlētajiem respondentiem. Anketu izplatīšanā var izmantot: tiešās izdales metodi (iespēju iedot anketu respondentam tieši rokās), sūtīt anketas pa pastu (pasta anketas), kā arī publicēt anketu masu medijos (avīzēs vai žurnālos).

Anketu tiešā izdalīšana, ja vien tas ir iespējams, ir laba un ērta metode, jo:

- ietaupa laiku un finanšu resursus (nav jāmeklē respondenti, kas izkaisīti dažādās vietās, tāpēc var vienlaicīgi aptaujāt lielu respondentu skaitu);
- tieši izdalot anketas un tās pēc aizpildīšanas tūlīt savācot, respondentam var paskaidrot pētījuma nozīmi, tādējādi veicinot augstu atdoto anketu īpatsvaru;
- ja anketas tiek aizpildītas to izplatītāja klātbūtnē, iespējams paskaidrot nesaprotamo, atbildot uz respondenta jautājumiem par aizpildīšanas procedūru;
- ja anketas tiek aizpildītas to izplatītāja klātbūtnē, ir garantija, ka uz jautājumiem atbild tieši tie cilvēki, kam tās domātas (25).

Ja uz vietas aizpildīt anketu nav iespējams, respondentiem atļauj to aizpildīt mājās, nākamajā dienā anketas atdodot, bet tam ir ievērojams mīnuss - samazinās anketu atdošanas procents, kā arī zūd garantija, ka anketu aizpildījis pats respondents.

Anketēšanai, kā arī citām informācijas vākšanas metodēm, ir savas priekšrocības un savi trūkumi, un tie ir sekojoši: (28)

Anketēšanas priekšrocības:

- Tā pēta problēmas reālajos apstākļos;
- anketēšanas izmaksas ir mērenas, ņemot vērā apjomīgo informāciju, ko ar to var iegūt;
- var iegūt daudz datu no liela cilvēku skaita;

- eksistē daudz datu, ar ko anketēšanas rezultātus var salīdzināt vai kurus var izmantot kā paraugu.

Anketēšanas trūkumi:

- neatkarīgos mainīgos nevar manipulēt kā laboratorijas eksperimentā. Līdz ar to ir grūti noteikt, vai saistība starp neatkarīgajiem un atkarīgajiem mainīgajiem ir cēloniska vai nav. Tātad var noteikt, ka mainīgie A un C ir savstarpēji saistīti, bet nevar droši pateikt, ka A izraisa C;
- rezultātu var ietekmēt nepareiza vārdu izvēle un jautājumu izkārtojums anketā;
- iespējams, ka tiek aptaujāti nepareizie cilvēki, piemēram, telefona intervijā (pasaka nepareizu vecumu);
- aptaujas kļūst grūtāk organizējamās, jo arvien vairāk cilvēku atsakās tajās piedalīties (28, 120. lpp).

Intervija:

Intervijas metode ietver jautājumus, kurus intervētājs uzdod respondentam, pierakstot arī iegūtās atbildes. Intervijas var notikt gan personiski, gan pa telefonu (sarunājoties ar respondentu). Intervijai ir četri apakšveidi: intervija ar anketas palīdzību, nestrukturalizēta, strukturalizēta un telefona intervija (skat. 2. tabulu).

Telefona intervija, ja tā veikta profesionāli, var sniegt labu informāciju, pie tam ļoti operatīvi, kaut arī tā būs īsāka nekā intervija, kuru veic ar anketas palīdzību. Galvenais, kas jāievēro, sagatavojot jautājumus telefonintervijai, - tie nevar būt gari un sarežģīti. Viena no svarīgākām telefona intervijas priekšrocībām ir atbilžu spontanitāte, jo respondentam nav daudz laika pārdomāt atbildes.

Par labāko intervijas veidu speciālisti uzskata interviju ar anketas palīdzību, jo intervijā ar anketas palīdzību intervētājs intervijas laikā var demonstrēt dažādus uzskates materiālus – zīmējumus, attēlus, kā arī sniegt palīdzību un konsultācijas (26).

Intervijai ar anketas palīdzību ir savas priekšrocības, svarīgākās no tām ir:

- vienvērtīga datu vākšanas procedūra neatkarīgi no respondentu un intervētāju skaita;
- iegūtie dati ir droši un salīdzināmi;
- intervētāja klātbūtne liek respondentam rūpīgāk un atbildīgāk izturēties pret

interviju.

- Tomēr arī šai metodei ir savi trūkumi:
- ne visi cilvēki ir gatavi ielaist savā mājā svešinieku;
- intervētājs ierodas negaidīti, un respondents var nebūt gatavs tieši šajā brīdī ziedot savu laiku;
- ir diezgan grūti izvairīties no intervētāja ietekmes;
- pētījumu var ietekmēt, piemēram, tēma (lietas, ko respondents būtu gatavs uzticēt papīram, viņam varbūt ir neērti atklāt konkrētam cilvēkam (27, 385. lpp).

2. tabula. Dažādu intervijas veidu salīdzinājums (27)

Ietekmējošais faktors	Intervija	Telefona intervija	Intervija ar anketas palīdzību
Pieeja „neregistrētiem” iedzīvotājiem	Iespējama	Apgrūtināta	Ļoti grūta
Intervētāja aizspriedums, ietekme	Ļoti iespējama	Maz iespējama	Nav iespējama
Citu personu iejaukšanās	Ļoti iespējama	Maz iespējama	Nezināma
Atgriešanās koeficients	Agrāk augsts, mūsdienās var samazināties	Mūsdienās palielinās	Mūsdienās paaugstinās uzlabotās tehnikas dēļ
Atvērti jautājumi un to sarežģītība	Liels potenciāls	Maz iespējami	Ļoti liels potenciāls
Anketas apjoms	Var būt ļoti gara	Nevar būt gara	Nevar būt gara
Kontrole pār respondentu izlasi	Lielā mērā iespējama	Maz iespējama	Maz iespējama
Izmaksas	Augstas	Mērenas	Zemas

2.2. Bērnu bibliotekārā darba speciālistu viedokļi par bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstības perspektīvām

Lai izpētītu, vai bibliotēkas darbinieki atbalsta reorganizācijas procesu arī šodien, bakalaura darba autore veica RCB filiālbibliotēku darbinieku intervēšanu. Intervēšanas laikā tika aptaujāti 3 bērnu bibliotēku: Grīvas bērnu filiālbibliotēkas, Imantas filiālbibliotēkas un bērnu bibliotēkas „Zvirbulis” vadītājas, un divu bibliotēku bērnu nodaļu vadītājas: RCB bērnu nodaļas vadītāja Natālija Hološa un LNB Bērnu Literatūras Centra vadītāja S. Tretjakova. (skat. 3. pielikumu)

Intervijas mērķis bija uzzināt vadītāju viedokli par bērnu bibliotēku reorganizāciju. Mērķa sasniegšanai autore uzzināja respondentu viedokli par šādiem jautājumu blokiem:

- vai bibliotekāri atbalsta bērnu bibliotēku reorganizāciju;
- kādas priekšrocības un trūkumus viņi redz apvienošanas procesā;
- kādu viņi redz bērnu bibliotēku nākotnē.

Analizējot iegūtos rezultātus, var secināt, ka bibliotekāri visumā atbalsta pārdomātu un pamatotu reorganizācijas procesu, piemēram, Grīvas bērnu filiālbibliotēkas vadītāja uz jautājumu, vai ir vērts apvienot bērnu un pieaugušo bibliotēku, atbildēja: „Manuprāt, ir vērts, jo apvienošanas procesā mēs vairāk iegūsim, nekā zaudēsim”.

Intervēšanas laikā pētījuma autore saviem respondentiem uzdeva deviņus jautājumus, un viens no tiem bija: „Kādu Jūs redzat reorganizēto bibliotēku nākotnē?” Uz šo jautājumu bija diezgan optimistiskas atbildes: gandrīz visi respondenti redzēja modernu, labi aprīkotu, apvienotu bibliotēku, ar gaišām un plašām telpām un izglītotu personālu. Piemēram, Bērnu literatūras centra vadītāja S. Tretjakova redz nākotnes bērnu bibliotēku šādi:

“Pēc 10 gadiem Latvijas bērnu bibliotēku atbildīgos speciālistus es redzu kā visu bērnu kultūras jomu koordinatorus savā reģionā. Tas ir ar elektroniskiem resursiem bagāts sadarbības tīkls, kas palīdz ikvienam bērnam aktīvi darboties kultūras procesā, realizējot savus projektus kopā ar domubiedriem. Valsts dāsni finansē šo sistēmu un tā veicina katra reģiona unikalitāti bērnu kultūras jomā. Pēc 100 gadiem es prognozēju, ka bērnu bibliotēka nebūs tikai virtuāla, tā

būs konkrēta, mājīga telpa ar grāmatām un citiem visdažādākajiem informācijas nesējiem. Katrs bērns būs zinošs un jutīsies pārliecināts par saviem spēkiem šajā vidē.”

RCB Grīvas bērnu filiālbibliotēkas vadītāja redz to kā gaišu un plašu, labi aprīkotu apvienoto bibliotēku ar labu fondu un visāda veida spēlēm un rotaļlietām gan vismazākajiem, gan lielākiem lasītājiem, kur bērniem būtu iespējas gan komunicēt ar citiem bērniem, gan atpūsties, gan iemācīties kaut ko jaunu.

Reorganizācijas procesā respondenti saredzēja gan priekšrocības, gan trūkumus. Kā galvenos trūkumus respondenti minēja:

- pārāk šauras telpas;
- zema materiālā bāze (maz līdzekļu fonda plašināšanai);
- samazināsies lietotāju skaits bērnu nodaļā;
- samazināsies bērnu bibliotēkāju iniciatīva;
- samazināsies finansējums bērnu pakalpojumiem;
- rotācijas princips degradē ideju par specializāciju (ar bērniem nevar strādāt kurš katrs, ir jābūt īpašai motivācijai un zināšanām);
- daudzveidīgās pakalpojumu programmas tiek reducētas uz grāmatu izsniegšanu un saņemšanu, informācijas meklēšanu internetā, bet netiek attīstītas interaktīvās metodes.

Ka galvenās pozitīvās iezīmes viņi minēja:

- vecāki ar bērniem var apmeklēt bibliotēku kopā un katrs atrast sev interesējošo;
- pieaugušajiem domāto bibliotēkas krājumu var izmantot bērni ar apsteidzošu lasīšanas līmeni;
- ir iespēja organizēt kopīgus pasākumus;
- ekonomiski izdevīgi;
- lielas telpas;
- ir vairāk iespēju;
- vairāk lietotāju.

Lai noskaidrotu, kādu bērnu bibliotēku nākotnē redz Latvijas bērnu bibliotekāri, autore savā intervijā iekļāva jautājumu:” Kādu Jūs redzat bērnu bibliotēku nākotnē?” Uz šo jautājumu bija ļoti atšķirīgas atbildes, bet tiem bija vienīga kopīga pazīme: visi respondenti atzīmēja, ka tā būs moderna, plaša reorganizēta bērnu bibliotēka.

Piemēram, LNB Bērnu Literatūras Centra vadītāja S. Tretjakova par bērnu bibliotēkām pēc 10 gadiem savā intervijā rakstīja šādi: „Pēc 10 gadiem Latvijas bērnu bibliotēku atbildīgos

speciālistus es redzu kā visu bērnu kultūras jomu koordinatorus savā reģionā. Tas ir ar elektroniskiem resursiem bagāts sadarbības tīkls, kas palīdz ikvienam bērnam aktīvi darboties kultūras procesā, realizējot savus projektus kopā ar domubiedriem. Valsts dāsni finansē šo sistēmu un tā veicina katra reģiona unikalitāti bērnu kultūras jomā.”

Šajā intervijā LNB Bērnu Literatūras Centra vadītāja ne tikai deva prognozes par bērnu bibliotēkas nākotni, bet arī izteica priekšlikumus par to, kas ir jāmaina esošajās bibliotēkās. Viņa minēja, piemēram, ka ir jāmaina bibliotēku menedžments, viņasprāt, ja tas netiks darīts, „bibliotēku pakalpojumi bērniem nenesīs vajadzīgos augļus”.

Autore pilnīgi piekrīt S. Tretjakovai, jo, kā liecina pieredze, tagad bibliotēkas menedžments jeb bibliotekārais menedžments daudzās bērnu bibliotēkās nav īpaši attīstīts. Daudzi potenciālie lietotāji bibliotēkās netiek apkalpoti, piemēram, daudzās mūsu bērnu bibliotēkās dažādu iemeslu dēļ nevar apkalpot invalīdus ar kustības traucējumiem.

Daži no šiem iemesliem ir sekojoši:

- piemērotu ēku trūkums,
- bibliotēkas nav aprīkotas ar ratiņu pacēlājiem,
- personāla trūkums.

Secinājumi:

Pēc intervijas datiem bibliotēkas darbinieki atbalsta reorganizāciju, ja tā tiek veikta plānveidīgi, pārdomāti un neaizskar bērnu intereses. Bibliotekāri reorganizācijas procesā redz gan pozitīvās puses, gan trūkumus un cer, ka līdz ar bibliotēku apvienošanos palielināsies arī lasītāju skaits bibliotēkās.

Kā galvenos trūkumus respondenti minēja, ka samazināsies finansējums bērnu pakalpojumiem, rotācijas princips degradē ideju par specializāciju (ar bērniem nevar strādāt kurš katrs, ir jābūt īpašai motivācijai un zināšanām).

Kā galvenās pozitīvās puses viņi minēja, ka vecāki ar bērniem var apmeklēt bibliotēku kopā un katrs atrast sev interesējošo, pieaugušajiem domāto bibliotēkas krājumu var izmantot bērni ar apsteidzošu lasīšanas līmeni, ir iespēja organizēt kopīgus pasākumus, tas ir ekonomiski izdevīgi, tiek iegūtas lielas telpas, ir vairāk iespēju, vairāk lietotāju.

2.3. Bērnu bibliotēkas nākotnē

Pēc kompetentiem vērtējumiem 21. gadsimtā puse no attīstīto valstu iedzīvotājiem būs aizņemta informācijas sfērā. Informācijas sabiedrībā pieprasījums koncentrēsies uz segmentāru informāciju, bet ne uz veselu dokumentu. Vai bērnu bibliotēkas mainīsies līdzī, vai paliks līdzšinējā stadijā un kvalitātē? Vai bibliotēkas spēs apmierināt pieaugošās informācijas sabiedrības vajadzības?

Protams, bibliotēkas, tai skaitā arī bērnu bibliotēkas, attīstīsies līdzī laikam, un līdz ar bibliotēku attīstīsies arī bibliotekārie pakalpojumi. Daļa no pakalpojumiem pazudīs, jo pazudīs nepieciešamība pēc tiem, daļa - reducēsies, bet daļa pakalpojumu paliks nemainīga.

Ar laiku bērnu bibliotēkās parādīsies jauni bibliotekārie pakalpojumi, piemēram, grāmatu elektroniska pasūtīšana, grāmatu elektroniska rezervēšana (tagad tie ir pieejami, piemēram, Latvijas Universitātes bibliotēkā), elektronisko dokumentu izsniegšana uz mājām (tagad visi elektroniskie dokumenti ir pieejami galvenokārt tikai lasītavā). Par bērnu bibliotēkas nākotni savā intervijā LNB Bērnu Literatūras Centra vadītāja S. Tretjakova rakstīja šādi: „*Tā atnāks, būs jauni bibliotekāri, specializācija saglabāsies un attīstīsies.*”

Tagad daudzi bibliotēkas darbinieki mēģina iztēloties, kāda būs bibliotēka pēc 10 - 20 gadiem. Daži no speciālistiem uzskata, ka tā būs pilnīgi virtuāla, visi bibliotēkas materiāli būs pieejami elektroniskā vidē, daži uzskata, ka bibliotēkas materiāli būs pieejami gan elektroniski, gan drukātā formā.

Autoresprāt, nākotnē obligāti ir jāsāk veidot sekmīgākus bibliotēku publicitātes pasākumus, iekļaujot arī tos potenciālus lasītājus, kuri dažādu iemeslu dēļ nevar apmeklēt bibliotēku, piemēram, bērnus invalīdus. Dānijā šo problēmu atrisināja sekojoši: bērniem ar kustības traucējumiem kā vienu no iespējamiem problēmas atrisinājumiem var minēt elektroniskās bibliotēkas, jo tās ir pieejamas ikvienam lietotājam, kam ir pieeja internetam.

Autoresprāt, katrā bērnu bibliotēkā Latvijā būtu jābūt bibliotekāram, kurš strādātu ar bērniem invalīdiem.

Šī bibliotekāra pienākumos ietilptu:

- veicināt sadarbību ar rajona / pilsētas invalīdu biedrībām;

- no ģimenes ārstiem ievākt informāciju par rajonā esošajiem invalīdiem ar kustību traucējumiem;
- apmeklēt ģimenes, kurās ir bērni invalīdi, un piedāvāt tām grāmatu piegādi uz mājām.

Vēl viens no nākotnes bērnu bibliotēkas uzdevumiem ir visu bērnu piesaistīšana par lasītājiem. To var sasniegt ar šādiem paņēmieniem:

- rīkot bērnu ekskursijas uz bibliotēku, kuru laikā viņi var pierakstīties kā lasītāji;
- piesaistīt kā sadarbības partnerus tuvākās skolas un bērnu dārzus;
- rīkot tematiskos lasījuma (bibliotekārs lasa priekšā grāmatu par konkrētu tēmu, vai konkrēta rakstnieka darbus);
- rīkot izglītojošas ekskursijas;
- rīkot tematiskus pasākumus;
- organizēt bibliotēkā interešu klubus, kuru biedri ir bibliotēkas lasītāji.

Secinājumi:

Viens no nākotnes bibliotēkas uzdevumiem ir sākt apkalpot arī tos potenciālus lasītājus, kuri dažādu iemeslu dēļ nevar apmeklēt bibliotēku, piemēram, bērnus invalīdus. Piemēram, Dānijā bērniem ar kustības traucējumiem grāmatas atnes uz mājām. Autoresprāt, katrā bērnu bibliotēkā būtu jābūt atsevišķam bibliotekāram, kurš strādātu ar bērniem invalīdiem.

3. APTAUJA „GRĀMATA, DATORS, INTERNETS - BĒRNU IZVĒLE”

Mainoties sabiedrības modelim no industriālās uz informācijas sabiedrību, bērnu bibliotēkas un līdz ar to arī bērnu bibliotekārā apkalpošana nevarēja palikt līdzšinējā stadijā un kvalitātē, jo jau sen ir mainījušies to lietotāji un viņu pieprasījums, it sevišķi to var pamanīt bērnu bibliotēkās. Tradicionālo informācijas avotu vietā jaunie lietotāji arvien biežāk sāk pieprasīt dokumenta elektroniskās versijas vai citus elektroniskus dokumentus. Bet, neskatoties uz tik kardinālām un ievērojamām pārmaiņām, joprojām bibliotekārās apkalpošanas virzošais spēks ir, un arī paliks, lasīšana.

Mūsdienās daudzi bērni gandrīz nelasa, dažādu iemeslu dēļ, autoresprāt, vissvarīgākie no tiem ir šādi:

- elektronisko mediju kā informācijas meklēšanas un ieguves avotu izmantošana;
  - skolēnu daudzuma samazināšanās, dzimstības samazināšanās;
  - grāmatas ir pārāk dārgas, bet bibliotēku līdzekļi ir pārāk ierobežoti, un tādēļ bibliotēkās nav pieejama jaunākā un labākā literatūra.

Lai izpētītu, vai bērni izmanto bibliotēku kā informācijas ieguves avotu, autore veica anketēšanu. Mērķa sasniegšanai tika sastādītas divu veidu anketas: viena ir adresēta bērniem no 7 līdz 10 gadiem, bet otra – 12. klases skolniekiem.

Autore izvēlējās tieši šādas grupas tāpēc, ka bērna „ego” sāk veidoties apmēram septiņu gadu vecumā, protams, viņš sāk uztvert pasauli daudz agrāk, bet tieši šajā laika periodā, pēc speciālistu domām, sāk veidoties viņa domāšana, spējas spriest un vērtēt pasauli. 12. klasē jaunais cilvēks, par bērnu viņu jau diezgan grūti nosaukt, kļūst par jau nobriedušu personību, ar savu skatījumu uz dzīvi un parādībām. Anketēšanās laikā autore aptaujāja 65 bērnus vecumā no 7 līdz 10 gadiem un 65 12. klases skolniekus.

Pētījums "Grāmata, dators, internets bērnu izvēle" tika veikts 2006. gadā februāra mēnesī. Pētījuma dalībniekiem tika izsniegtas kopumā 130 anketas. Trīsdesmit no tām tika atzītas par neizmantojamām, jo bija nepareizi vai daļēji aizpildītas. Rezultātā par pētījumā izmantojamām tika atzītas 100 respondentu anketas.

Pētījums tika veikts, lai iegūtu pēc iespējas pilnīgāku priekšstatu par bibliotēkas

popularitāti bērnu vidū. Pētījuma galvenais uzdevums ir salīdzināt bibliotēkas popularitāti 2. – 3. klasē ar bibliotēkas apmeklētību 12. klasē. Pētījuma gaitā tika noskaidrots, cik populāra ir bibliotēku lietošana bērnu vidē.

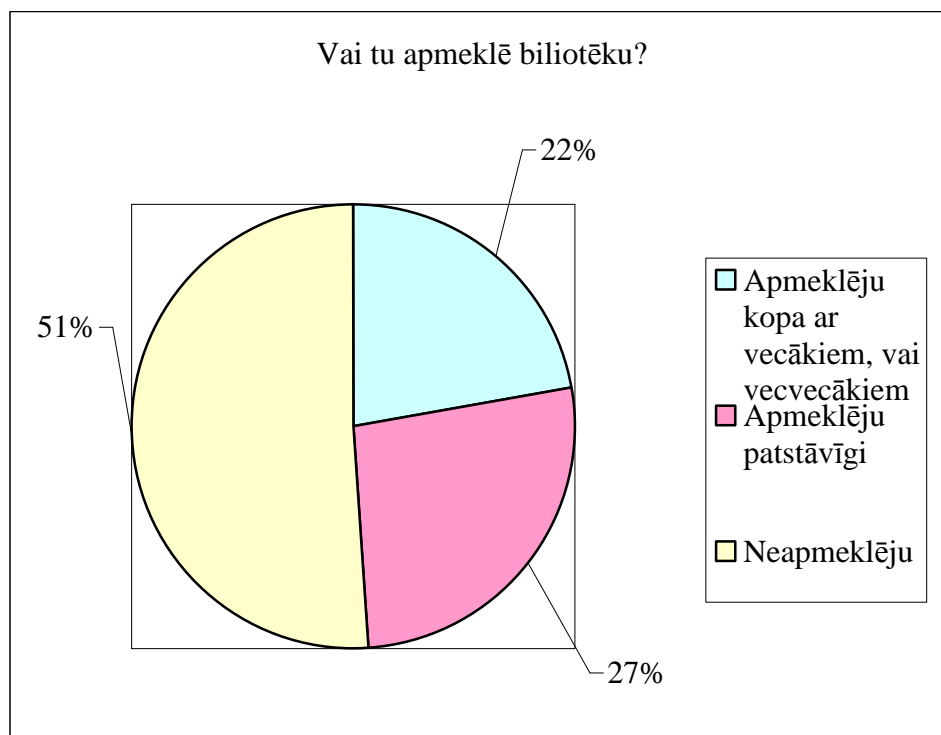
Bērnu no 7 – 10 gadiem anketu analīze. (anketu skat. 1. pielikumā):

Aptauja tika veikta, izmantojot anketu, kurā tika iekļauti 10 jautājumi. Tie bija slēgtie jautājumi (doti atbilžu varianti) un atvērtie jautājumi, kuros respondents varēja brīvi izteikt savas domas. Kopumā anketēšanā piedalījās 24 meitenes un 21 zēns, tika aptaujāts 21 bērns vecumā no 7 – 8 gadiem un 24 bērni vecumā no 9 līdz 10 gadiem. Anketēšana tika veikta Jaunolaines pamatskolā vienas dienas laikā.

Anketēšanas laikā autore gribēja noskaidrot atbildes uz diviem galvenajiem jautājumiem:

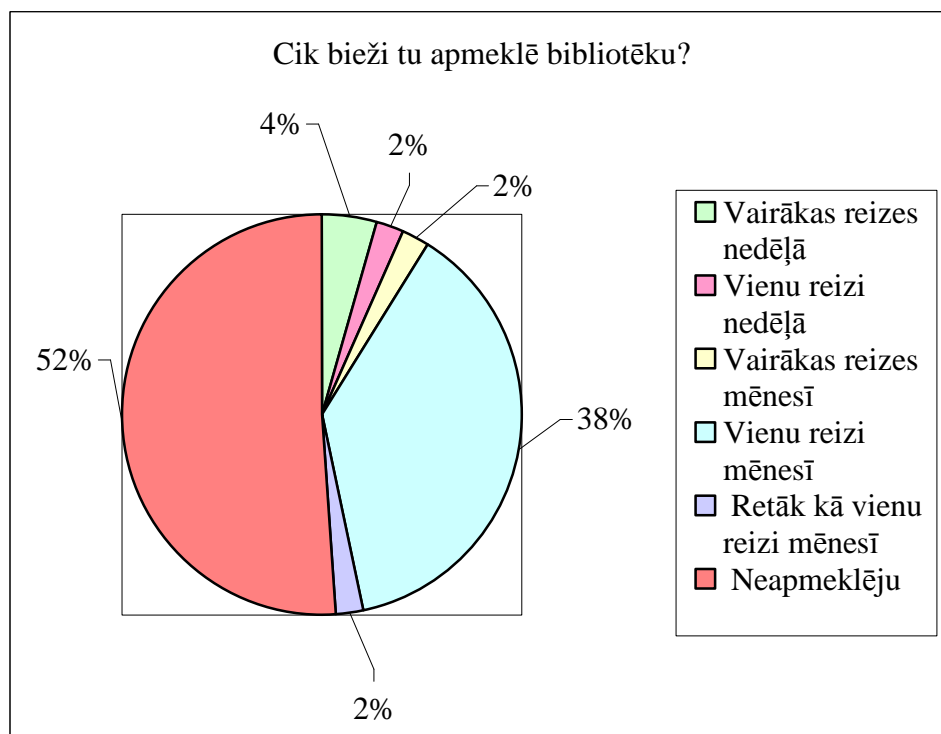
- vai bērni apmeklē bibliotēku, cik bieži viņi to dara, un vai ņem no turienes grāmatas, un kādas;
- vai bērni izmanto internetu, cik bieži un kādam nolūkam viņi to izmanto.

Pirmais, kas tika noskaidrots aptaujas laikā, bija atbilde uz jautājumu: „Vai tu apmeklē bibliotēku?” Uz šo jautājumu pozitīvi atbildēja 22 no aptaujātiem bērniem, no tiem patstāvīgi apmeklē bibliotēku tikai 10 cilvēki. 12 no respondentiem apmeklē to kopā ar vecākiem vai vecvecākiem (skat. 3.1. attēlu).

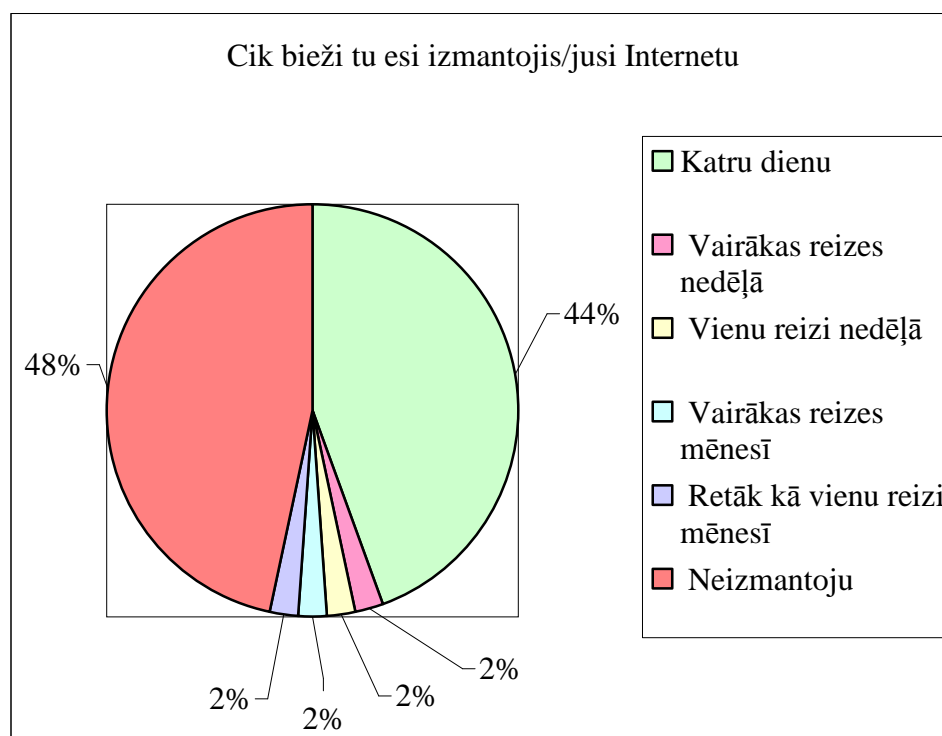
3.1 attēls. Bibliotēkas apmeklētība.

Vairumā gadījumu viņi apmeklē to visai reti - vienu reizi mēnesī (skat. 3.2. attēlu).

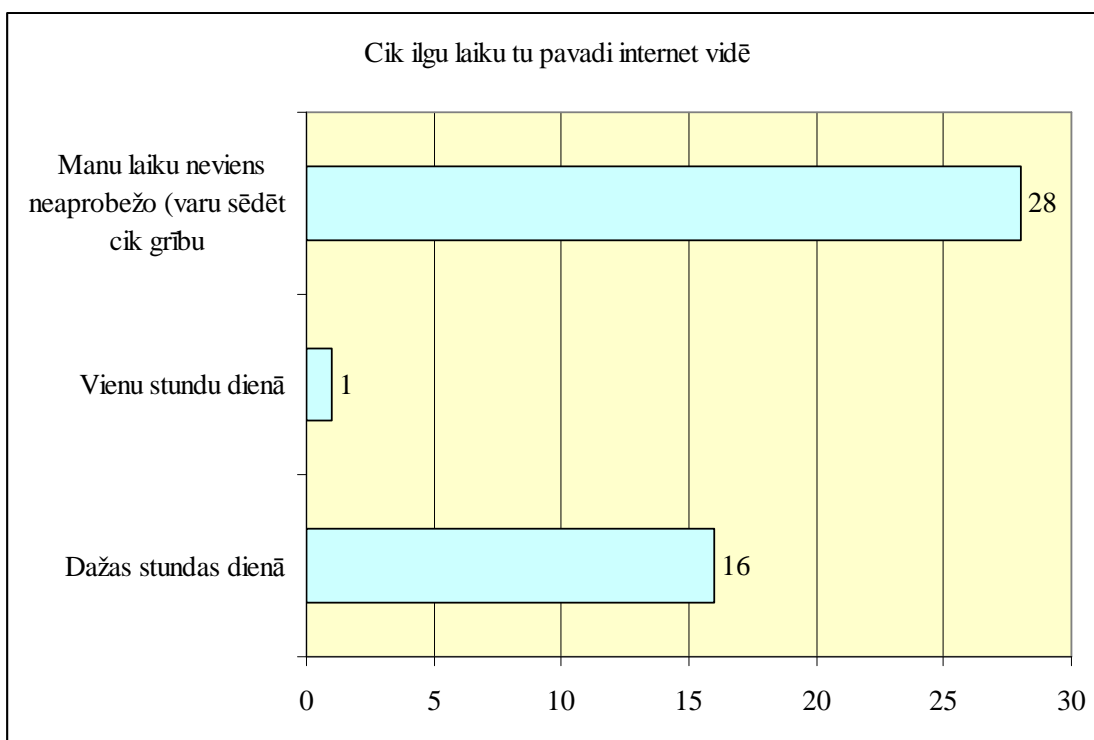
3.2. attēls. Bibliotēkas apmeklēšanas biežums

Vēl viens jautājums, kas tika noskaidrots - vai bērni izmanto internetu. Uz šo jautājumu pozitīvi atbildēja 24 no aptaujātiem bērniem un tikai 21 respondents deva negatīvu atbildi. Bērni pārsvarā izmanto internetu katru dienu (skat. 3.3. attēlu).

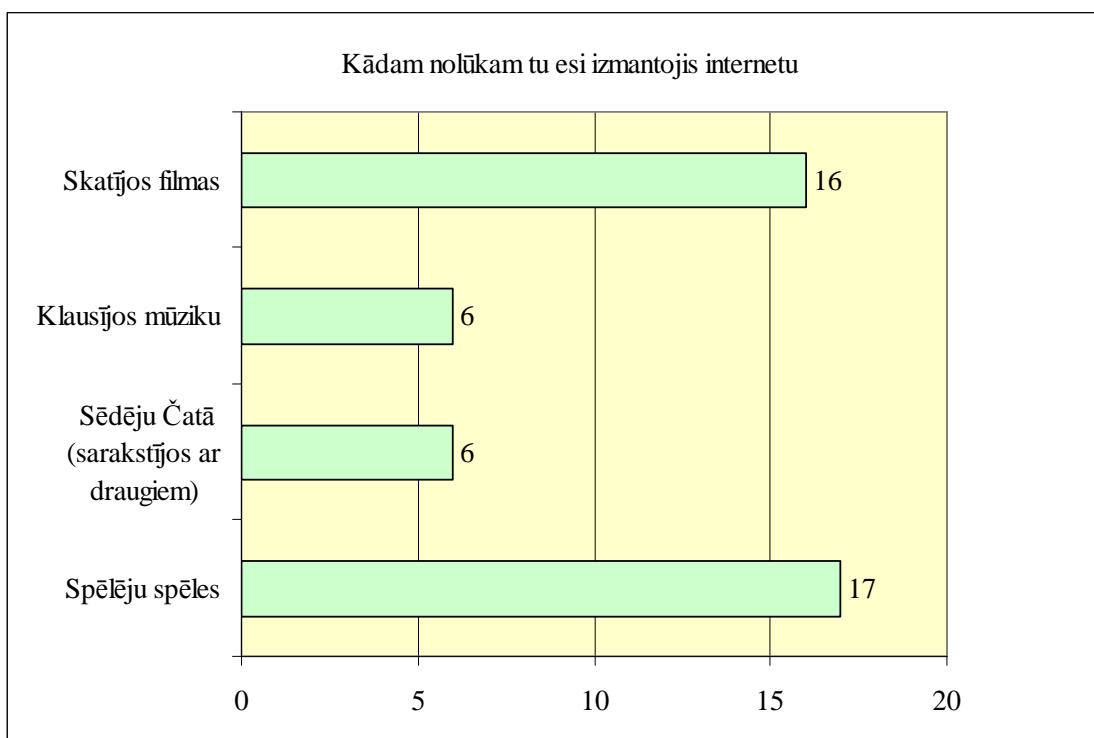

3.3. attēls. Interneta izmantošanas biežums.

Viņi izmanto internetu nerobežotu laiku (skat. 3.4. attēlu), pārsvarā izklaidei - spēlēm un filmu skatīšanai (skat. 3.5. attēlu).

3.4. attēls. Laiks, ko bērni pavada interneta vidē

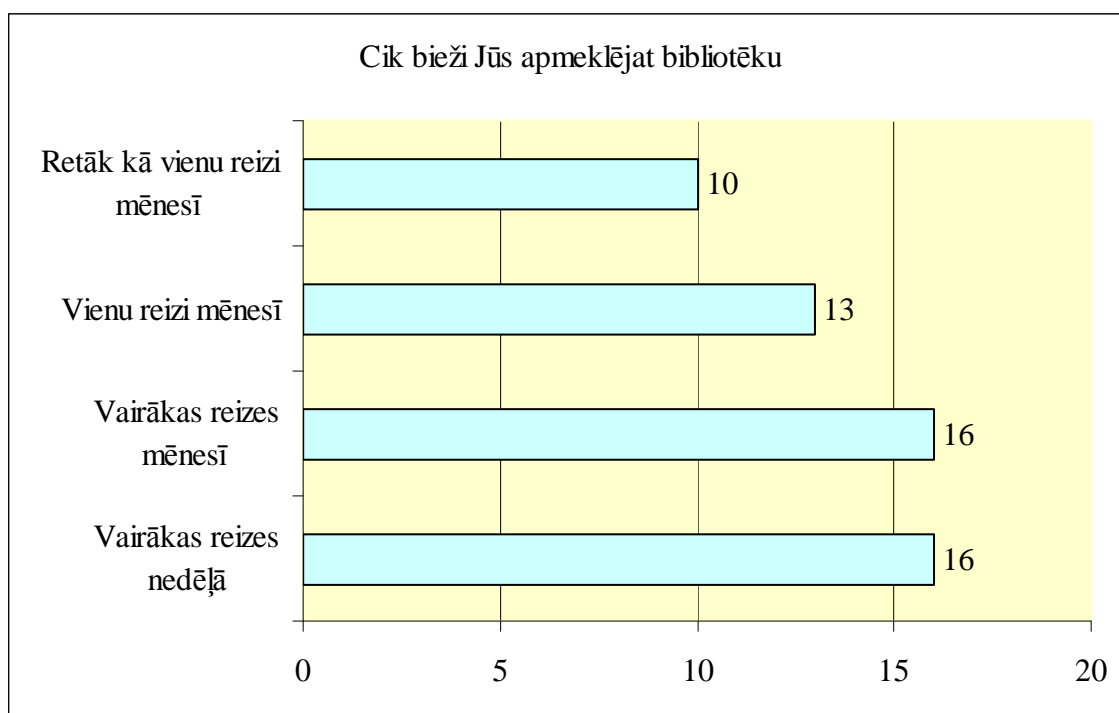

3.5. attēls. Bibliotēkas izmantošanas nolūks

12. klases skolēnu anketu analīze. (anketu skat. 2. pielikumā)

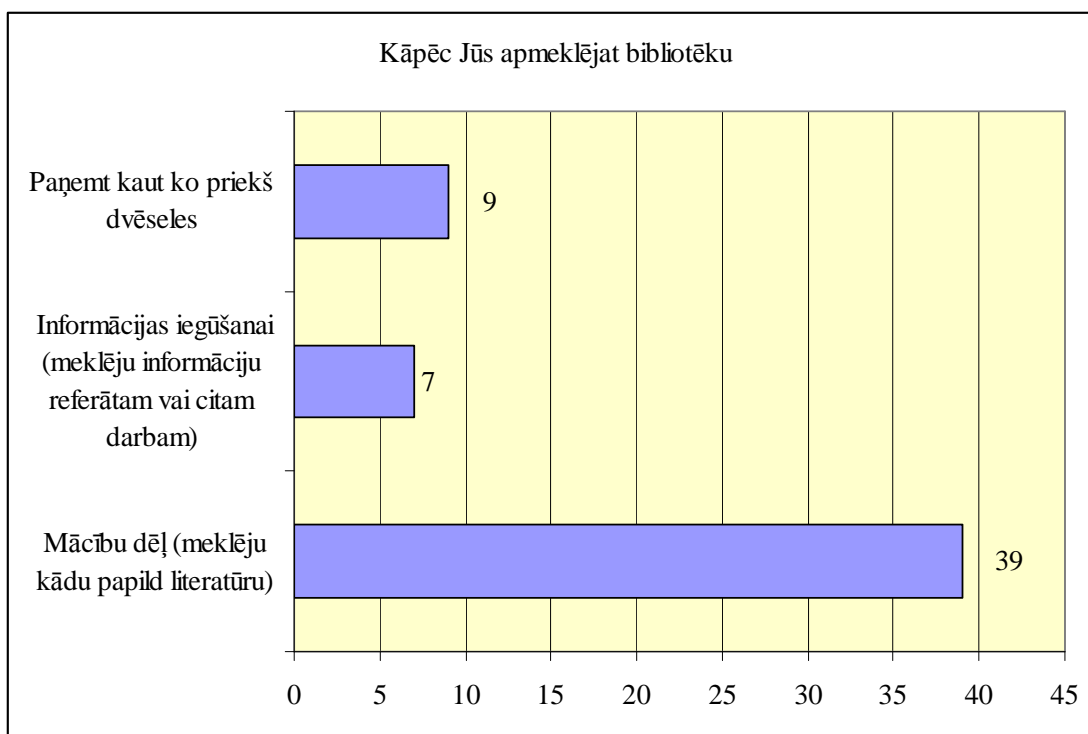
Aptauja tika veikta, izmantojot anketu, kurā tika iekļauti divpadsmit jautājumi. Anketā tika iekļauti slēgtie jautājumi, atvērtie un daļēji slēgtie jautājumi, kuros respondents varēja ierakstīt arī savu atbildes variantu, ja neviens no piedāvātajiem neizrādījās atbilstošs. Anketēšanā piedalījās 33 meitenes un 22 zēni. Kopumā tika aptaujāti 55 respondenti vecumā no 17 līdz 20 gadiem. Anketēšana tika veikta Olaines 2. vidusskolā, vienas dienas laikā.

Pirmais, ko pētījuma autore vēlējās noskaidrot anketēšanas laikā, bija jautājums: “Vai Jūs apmeklējat bibliotēku?” Uz šo jautājumu pozitīvi atbildēja 39 no aptaujātiem skolniekiem un tikai 16 deva negatīvu atbildi. Vairumā gadījumu viņi apmeklē bibliotēku vairākas reizes nedēļā (skat. 3.6. attēlu).

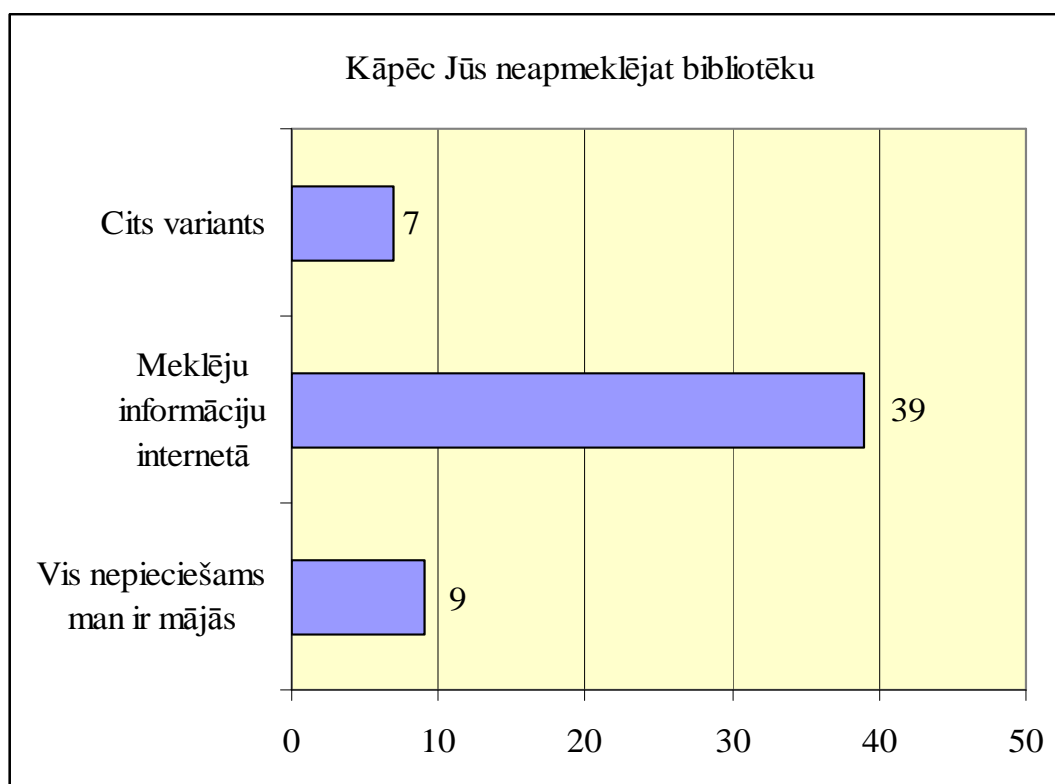

3.6.attēls. Bibliotēkas apmeklēšanas biežums

Viņi apmeklē to pārsvarā mācību dēļ. (skat. 3.7. attēlu).

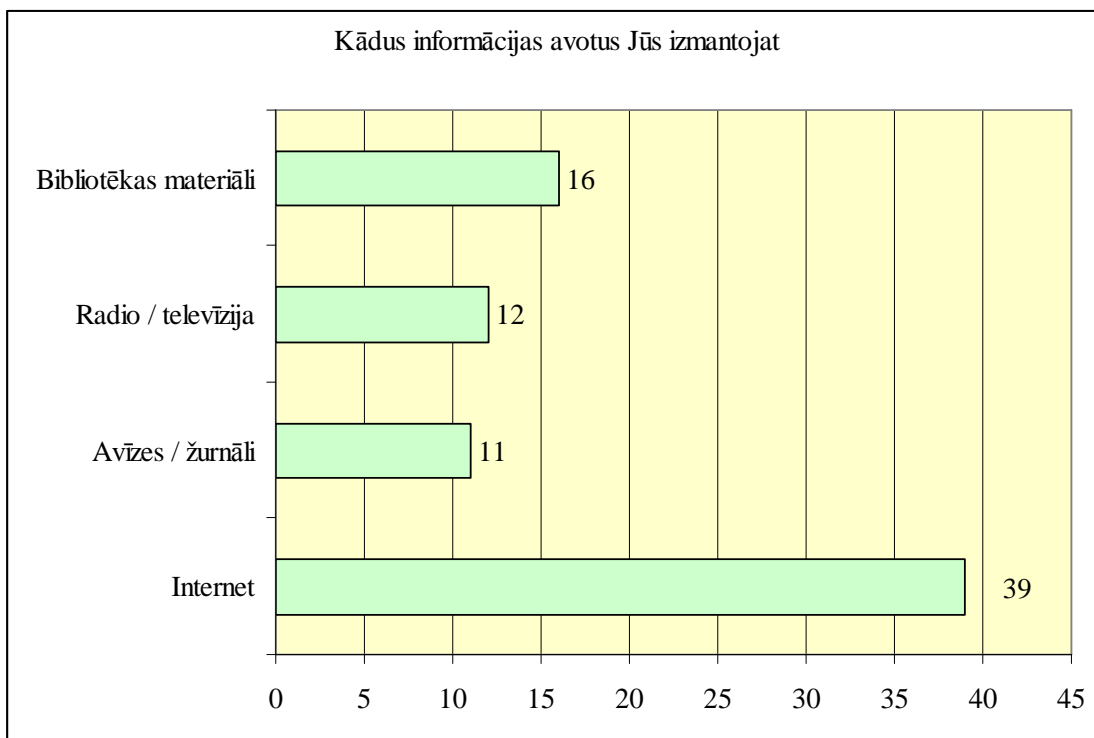
3.7. attēls. Bibliotēkas apmeklēšanas iemesls

3.8.attēls. Iemesli, kāpēc netiek apmeklēta bibliotēka

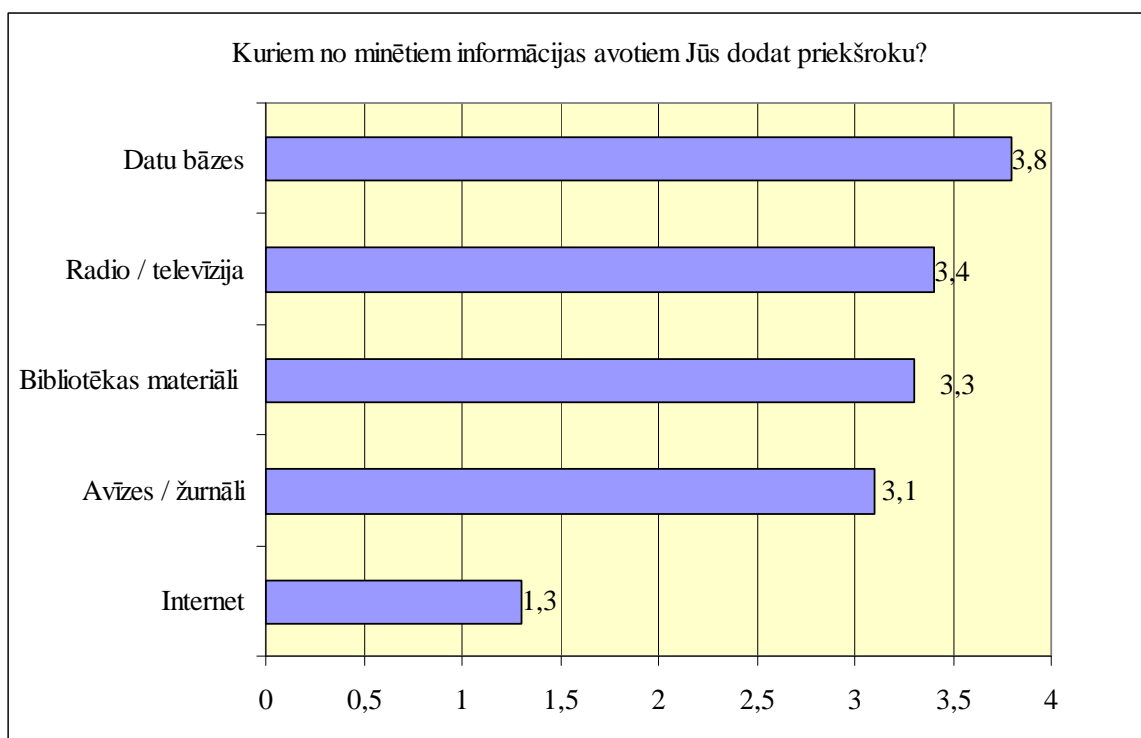
Viņi lasa pārsvarā daiļdarbus, kuri ir iekļauti mācību programmā. Kā galveno iemeslu, kāpēc viņi neapmeklē bibliotēku, respondenti minēja, ka viņi meklē informāciju internetā (39

respondenti), popularitātes ziņā otrais iemesls (9 respondenti) bija „viss nepieciešamais man ir mājās” (skat. 3.8. attēlu).

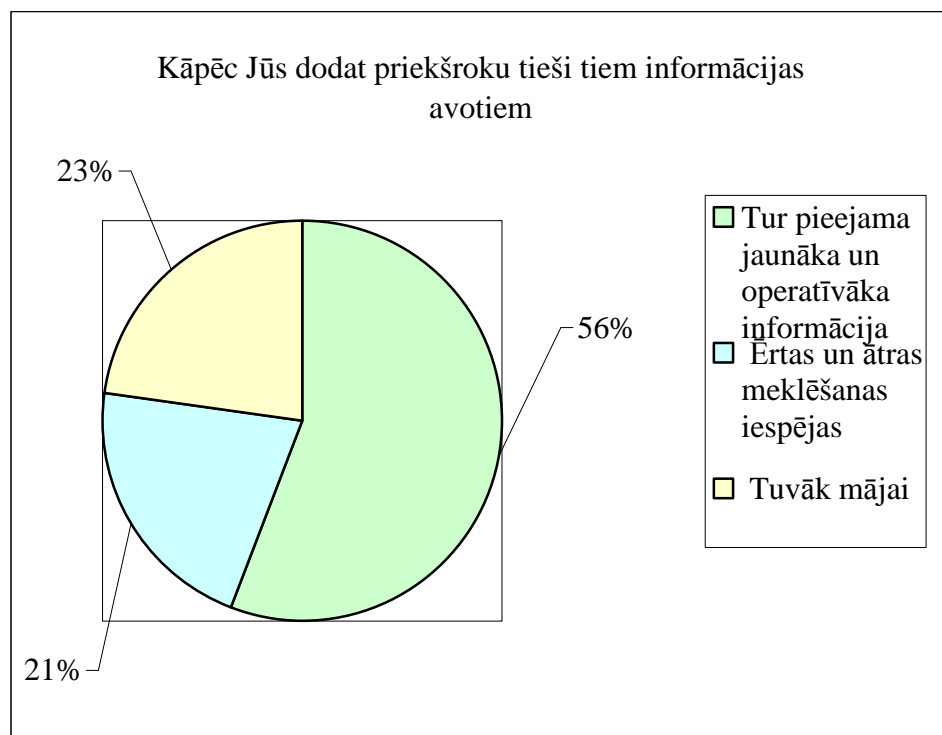
3.9.attēls. Mācību procesā izmantojamie informācijas avoti.

Bibliotēka viņiem nav vienīgais informācijas ieguves avots. Bez bibliotēkas materiāliem respondenti izmanto arī internetu (39 no aptaujātiem skolniekiem), preses materiālus (11 respondenti) (skat. 3.9. attēlu).

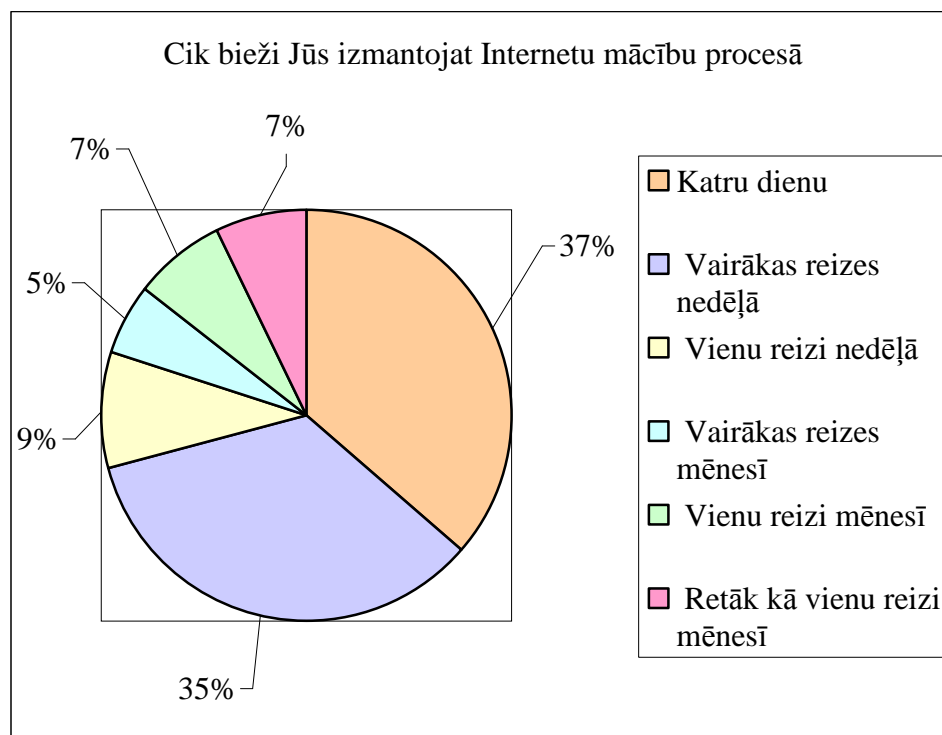
3.10. attēls. Mācību procesā izmantojamu informācijas avotu svarīgums

Ka mēs varam spriest pēc vidēja aritmētiska (viszemākais vidējais aritmētiskais – vissvarīgākais no informācijas avotiem) vairākums no respondentiem dod priekšroku internetam (48% no respondentu skaita), otrs pēc svarīguma informācijas avots ir avīzes un žurnāli (27% no aptaujātiem skolniekiem), trešais pēc svarīguma ir bibliotēkas materiāli, ceturtais ir radio / televīzija (8% no respondentiem). Vismazāk no respondentiem deva priekšroku datu bāzēm, tikai 7% no aptaujātiem skolniekiem (skatīt 3.10. attēlu).

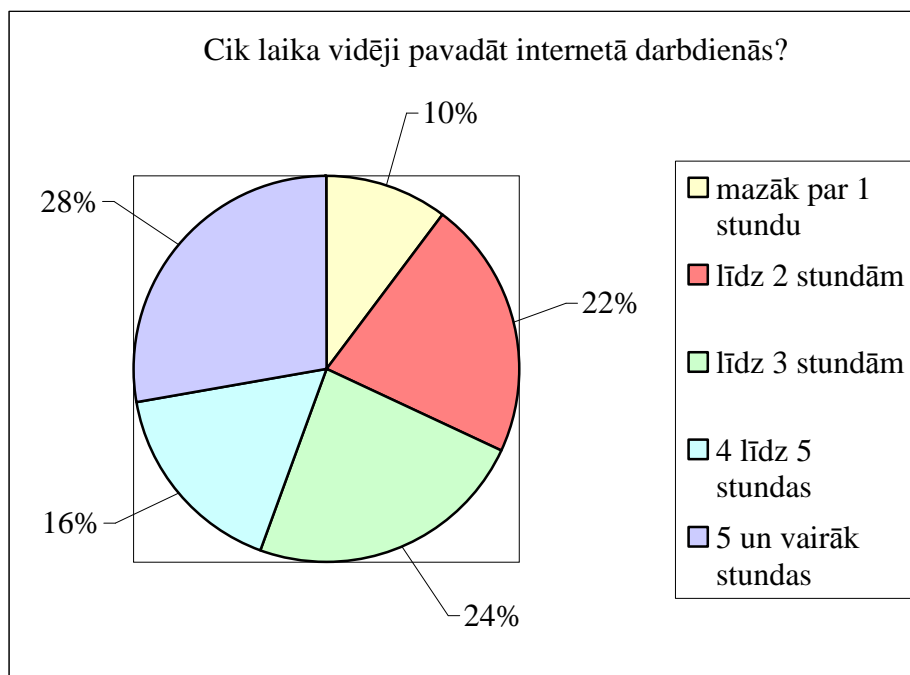
3.11. attēls. Kāpēc priekšroka tiek dota tieši šiem informācijas avotiem

Viņi dod priekšroku tieši šiem informācijas avotiem tāpēc, ka tur ir pieejama jaunākā informācija (39 respondenti), tur ir ērtas un ātras meklēšanas iespējas (15 respondenti) un tās atrodas tuvāk mājai (16 respondenti) (skat. 2.11. attēlu). Šajā vecuma grupā internets aktīvi tiek izmantots mācību procesā. Lielākā daļa respondentu (37%) to dara katru dienu (skat. 2.12. attēlu).

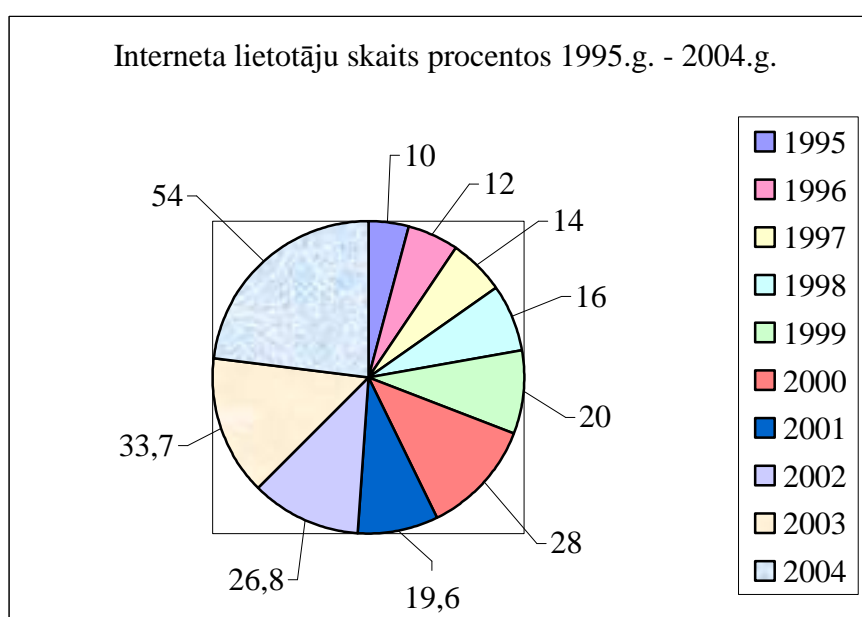
3.12. attēls. Interneta izmantošanas biežums mācību procesā

Kā liecina pieredze, mūsdienās bērni vairāk sāk izmantot interneta pakalpojumus gan brīvā laika pavadīšanai, gan mācību nolūkos. Par to liecina arī interneta pētījumu aģentūras „EMIND”, kas nodarbojas ar jaunatnes pētīšanu interaktīvā vidē, pētījums par interneta izmantošanu. No viņu pētījuma ir redzams, ka lielākā respondentu daļa pavada visu savu brīvo laiku internetā, par to liecina, piemēram, atbildes uz jautājumu „Cik laika vidēji Jūs pavadāt internetā darbdienās”: lielāka daļa no respondentu skaita (28%) ir atbildējuši, ka pavada internetā 5 un vairāk stundas un tikai 10% no respondentiem ir atbildējuši, ka mazāk par vienu stundu (skat. 3.13. attēlu) (13).

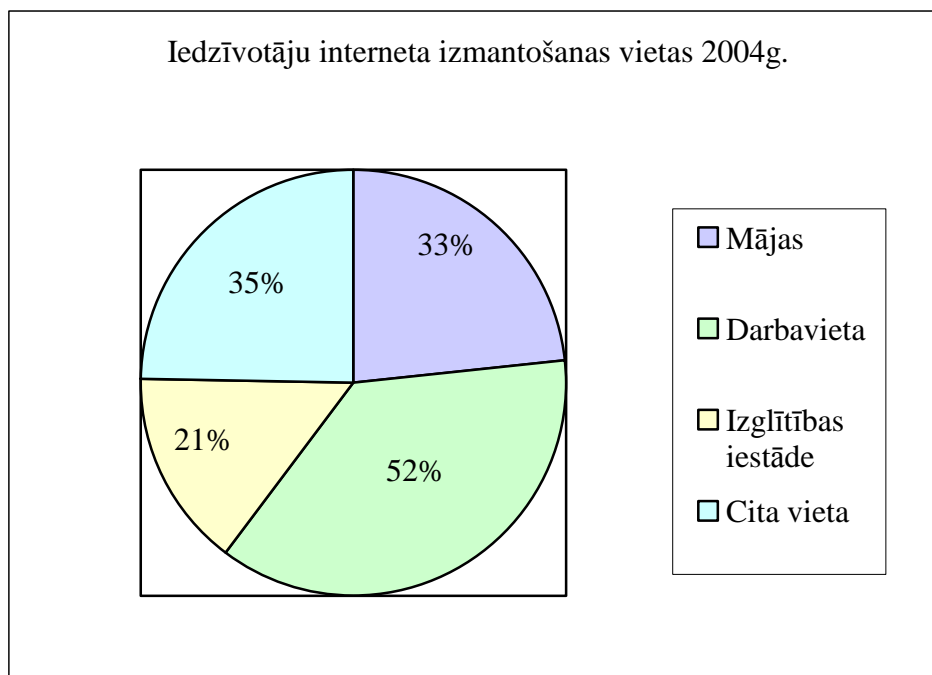

3.13. attēls. Interneta izmantošanas biežums darbdienās?

Par to pašu liecina arī Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes statistiskie dati par interneta lietotāju skaita pieaugumu. Apskatot datus par 1995. – 2004. gadu, var redzēt, ka interneta lietotāju skaits ir ievērojami pieaudzis - no 10% - 1995. gadā līdz 54% - 2004. gadā (skat. 3.14. attēlu). No tiem darbvietās internetu izmanto 52% no lietotājiem, savās mājās – 33%, izglītības iestādēs (tai skaitā arī bibliotēkās) – 21% un citās vietās (pie draugiem vai radiem) – 35% no iedzīvotājiem (skat. 3.15. attēlu).

3.14. attēls. Interneta lietotāju skaits procentos 1995. g. - 2004. g. (11)

3.15. attēls. Iedzīvotāju interneta izmantošanas vietas 2004. g. (11)

Rodas jautājums: kur tad paliek tāds atpūtas veids, kā lasīšana? Autoresprāt, lasīšana, kā tā pastāvēja agrāk, pastāvēs tik ilgi, cik ilgi vien pastāvēs cilvēce, jo mainās tikai lasīšanas veids (no iespīstās grāmatas uz elektronisko tekstu), bet cilvēki, kuri grib lasīt, turpinās to darīt, neskatoties ne uz kādām pārmaiņām.

Par to liecina arī dati, kuri tika iegūti pētījuma "Bērns - grāmata - bibliotēka" laikā. Pētījums tika veikts 2001. gadā I. Cielavas maģistra darbā „Bērnu bibliotēku attīstība Latvijā” ietvaros, kad tika aptaujāti bērni no 2. – 6. klasei. Uz jautājumu, kādēļ skolēni lasa grāmatas un vai lasa vispār, atbilde bija pozitīva, vispopulārākais iemesls, kāpēc lasa, bija jaunas informācijas ieguve (40%), kā otro lasīšanas iemeslu respondenti minēja lasīšanu lai mācītos, t.i., mācību procesa vajadzībām (30%), un mazākā respondentu daļa lasa intereses pēc (2%), bet 10% nezina, kādēļ lasa (7).

Pēc Bērnu literatūras centra vadītājas S. Tretjakovas sniegtajiem datiem, 2002. gadā lasošo bērnu skaits bija 200766, kas ir 33,5% no kopējā publisko bibliotēku lasītāju skaita.

Par šo tēmu rakstā „Latvijas bērnu bibliotēkas 2002. gadā: ieskats darba pārskatos”, Erika Bricika rakstīja: „ Grāmatu lietotāju un lasītavas apmeklējumu skaits ir mazāks nekā iepriekšējos gados, bet izlasītās literatūras daudzums tomēr ir lielāks. Tas laikam nozīmē, ka bibliotēkā lasa čaklākie un grāmatām uzticīgākie bērni” (21, 32. lpp).

Analizējot šīs diagrammas var pamanīt, ka, sākot ar 1995. gadu, kad Latvijā savu „uzvaras gājienu” sāka internets, grāmata tika gandrīz izstumta no savas sabiedriskās nišas – nest

sabiedrībai gaismu -, kuru tā aizņēma jau ilgu laiku. Tās vietā nāca dators ar savām iespējām: elektroniskajām grāmatām, spēlēm un daudzām citām iespējām, un daļēji aizstāja tradicionālo, iespiesto grāmatu, jo mūsdienās jaunatnei daudz vieglāk ir atrast gatavu informāciju vai referātu internetā, nevis pāršķirstīt simtiem grāmatu, lai atrastu vajadzīgo informāciju. Tas notika tāpēc, ka bibliotēkās esošā informācija bieži vien ir vai nu nepilna, vai ir novecojusies, jo jaunākās grāmatas, it sevišķi svešvalodā, ir ļoti dārgas, un bibliotēka zemā finansējumā dēļ nevar atļauties tās nopirkt.

Autoresprāt, ja tas turpināsies arī tālāk, drīz mēs iegūsim, ja vēl neesam ieguvuši, pavisam citu sabiedrības modeli – internetorientētu sabiedrību, kura būs orientēta nevis bibliotēkas, bet interneta virzienā, un kurai būs pavisam citas vajadzības un intereses, tas galu galā izraisīs to, ka bibliotēku sniegtie pakalpojumi informācijas nepilnības un novecošanās dēļ vairs neapmierinās strauji mainījušos lietotāju pieprasījumu un nenesīs vajadzīgos „augļus”. Tieši tāpēc pats galvenais mūsdienu bibliotēkas pienākums ir attīstīt pakalpojumus bērniem, piedāvājot viņiem jaunākus un labākus informācijas avotus gan tradicionālā, gan elektroniskā veidā, kā arī no informatīvā viedokļa vērtīgākas un pilnīgākas datu bāzes.

Secinājumi:

Analizējot veikto anketēšanu var secināt, ka lielākā daļa bērnu vecumā no 7 līdz 10 gadiem ļoti maz apmeklē bibliotēku. Bet, ja tomēr apmeklē (22 respondenti), tad pārsvarā apmeklē to reti - vienu reizi mēnesī, ņemot galvenokārt bērnu stāstus un pasakas. Internetu viņi izmanto daudz, lielākoties katru dienu un neierobežotu laiku, bet pārsvarā izklaidei - spēlēm un filmu skatīšanai.

Analizējot otras grupas (12. klašu skolēnu) anketas var secināt, ka lielākā daļa bērnu šajā periodā apmeklē bibliotēku vismaz vienu reizi mēnesī, mācību nolūkos. Mācību procesā viņi izmanto ne tikai bibliotēkas materiālus, bet arī internetu un citus informācijas avotus, piemēram, preses materiālus, bet priekšroku tomēr dod tieši internetam, motivējot ar to, ka tur pieejama jaunāka un operatīvāka informācija. Kā vēl vienu iemeslu, kāpēc viņi dod priekšroku internetam, 12. klases skolēni minēja ērtas un ātras meklēšanas iespējas. Cik var spriest pēc aizpildītajām anketām, bērni šajā vecumā maz lasa brīvā laika pavadīšanai (kā vienu no bibliotēkas apmeklēšanas iemesliem to minēja tikai 16% no respondentu skaita), pārsvarā viņi ņem no bibliotēkas daiļdarbus, kuri ir iekļauti mācību programmā.

Salīdzinot bibliotēkas apmeklētību 2. – 3. klasē ar bibliotēkas apmeklētību 12. klasē, var pamanīt straujas izmaiņas – bibliotēkas apmeklētība palielinās: ja 2.-3. klasē bibliotēku apmeklē tikai 49% no aptaujātiem skolniekiem, tad 12. klasē bibliotēku apmeklē jau 57% no skolniekiem. Šai parādībai ir savi iemesli, viens no tiem ir tas, ka pieaug nepieciešamība pēc informācijas un pēc grāmatas kā viena no informācijas nesējiem.

Pētījuma galvenais secinājums ir sekojošs: attīstoties bērna personībai, pieaug arī bibliotēku popularitāte bērnu vidū, jo bērniem attīstoties ir nepieciešams iegūt daudz dažādas informācijas, un ar mājās esošajiem avotiem jau ir par maz. Viņiem rodas nepieciešamība pēc bibliotēkas tādēļ, ka tur var atrast vajadzīgo informāciju, jo internets, tomēr, nav pieejams ikvienam cilvēkam dažādu iemeslu dēļ, līdz ar to arī palielinās bibliotēkas apmeklētība.

NOBEIGUMS

Bakalaura darba galvenais mērķis bija izpētīt bērnu bibliotekāro apkalpošanu no tās pirmsākumiem līdz mūsdienām, lai noskaidrotu galvenās attīstības tendences. Lai to sasniegtu, darba autore izvirzīja šādus galvenos uzdevumus:

- izpētīt bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstību pirmās Latvijas neatkarīgās republikas laikā;
- izpētīt bērnu bibliotekārās apkalpošanas attīstību padomju varas gados;
- izpētīt bērnu bibliotekāro apkalpošanu mūsdienās;
- veikt bērnu anketēšanu ar mērķi uzzināt, vai bērni izmanto bibliotēku kā informācijas ieguves avotu.

Pētījuma gaitā tika sekmīgi izpildīti visi uzdevumi. Analizējot to izpildi var secināt, ka: par bērnu bibliotēku tīkla veidošanās pirmsākumu Latvijā ir uzskatams 1919. gads, kad Liepājā, pēc V. Caunes priekšlikuma, tika atvērta pirmā bērnu literatūras nodaļa, pēc tās parauga 20. gados tika atvērtas vēl dažas bērnu nodaļas. Tāds ir bērnu bibliotekārās apkalpošanas aizsākums Latvijā.

Lai pieradinātu bērnus pie bibliotēkas jau no bērnības un lai bērniem būtu pieejamas grāmatas, V. Caune 1923. gadā, 1. bibliotekāru kongresa laikā, iesaka dibināt jaunas, moderni ierīkotas bērnu bibliotēkas.

1925. gadā bibliotēku darbinieki sāka domāt par bibliotēku lomu lauku jaunatnes audzināšanā un sāka runāt par bērnu un jaunatnes bibliotēkām. Šajā laikā parādījās pirmie bibliotēku tīkla aizsākumi.

Trīsdesmitajos gados galvenā loma bērnu bibliotekārajā apkalpošanā bija tautskolu bibliotēkām, gandrīz katrā skolā bija bibliotēka.

Pirmā patstāvīgā bērnu bibliotēka tika dibināta 1940. gadā. Laika periodā no 1940. līdz 1960. gadam tika radīts samērā plašs bērnu bibliotēku tīkls, kurš gandrīz nemainīgs pastāvēja līdz 90. gadiem.

20. gadsimta septiņdesmitajos - astoņdesmitajos gados pirmo reizi Latvijas bibliotēku vēsturē tika novērtēta kvalificēta personāla nozīme un, lai gatavotu sev labus, profesionālus

darbiniekus, bibliotēkās tika organizēta mērķtiecīga metodiskā vadība. Šajos gados liela uzmanība tika pievērsta bērnu bibliotekārās apkalpošanas ideoloģijai, darba formām un politiskās literatūras propagandai. Šim periodam ir raksturīga mākslīga bibliotēkas galveno darbības rādītāju palielināšana.

Līdz ar neatkarības atgūšanu mūsu valstī sākās bērnu bibliotēku reorganizācija. Tas nozīmē bērnu bibliotēku apvienošanu ar publiskajām bibliotēkām. Pie mums reorganizācijas process notiek lēcieneidīgi, jo ir divi pretrunīgi tālākās attīstības modeļi. Viens no tiem ir - atstāt atsevišķas bērnu bibliotēkas, bet otrs – veidot bērnu nodaļas pie pieaugušo bibliotēkām, kā notiek Eiropā. Katram no tiem ir savas priekšrocības un savi trūkumi, bet mūsu apstākļos labāk mehāniski nepārņemt Eiropa valstu pieredzi, bet veidot jaunu bibliotekārās apkalpošanas sistēmu uz tās bāzes, kas šobrīd ir.

Lai uzzinātu, vai bibliotēkas darbinieki atbalsta reorganizācijas procesu, bakalaura darba autore veica bibliotēku vadītāju intervēšanu.

Pēc intervijas laikā iegūtajiem datiem bibliotēkas darbinieki atbalsta reorganizāciju, ja tā tiek veikta plānveidīgi, pārdomāti un neaizskar bērnu intereses. Bibliotekāri reorganizācijas procesā redz gan pozitīvās puses, gan trūkumus un cer, ka līdz ar bibliotēku apvienošanu palielināsies arī lasītāju skaits bibliotēkās. Kā galvenos trūkumus respondenti minēja, ka samazināsies finansējums bērnu pakalpojumiem, rotācijas princips degradē ideju par specializāciju. Kā galvenās pozitīvās puses viņi minēja, ka vecāki ar bērniem var apmeklēt bibliotēku kopā un katrs atrast sev interesējošo, pieaugušajiem domāto bibliotēkas krājumu var izmantot bērni ar apsteidzošu lasīšanas līmeni, ir iespēja organizēt kopīgus pasākumus, ekonomiski izdevīgi, lielas telpas, ir vairāk iespēju, vairāk lietotāju.

Lai noskaidrotu, vai bērni izmanto bibliotēku kā informācijas ieguves avotu, autore veica bērnu anketēšanu. Anketēšanas laikā tika aptaujāti bērni no 7 gadiem līdz 10 gadiem un 12. klases skolnieki.

Pētījuma galvenais secinājums ir šāds: attīstoties bērna personībai, pieaug arī bibliotēku popularitāte bērnu vidū, jo bērniem attīstoties ir nepieciešams iegūt daudz dažādas informācijas un ar mājās esošiem avotiem jau ir par maz. Viņiem rodas nepieciešamība pēc bibliotēkas, tā kā tur var atrast vajadzīgo informāciju, jo internets dažādu iemeslu dēļ tomēr nav pieejams katram cilvēkam, līdz ar to arī palielinās bibliotēkas apmeklētība.

Analizējot veikto anketēšanu autore secina, ka lielākā bērnu daļa sāk aktīvi apmeklēt bibliotēku tikai vecākajās klasēs. Dažādu iemeslu dēļ tikai daži no bērniem apmeklē bibliotēku no agras bērnības. Viens no šādiem iemesliem varētu būt nepietiekama uzmanība no vecāku puses, jo šajā periodā bērni bieži vien atdarina savus vecākus un vecvecākus. Ja viņi redz, ka

pieaugušie lasa grāmatas, ir liela varbūtība, ka viņi arī to darīs, protams, ja vecāki pieliks zināmas pūles, piemēram, lasīs viņiem priekšā.

Kā var secināt no respondentu atbildēm, bērni no 7. - 10. gadiem pārsvarā pavada laiku, spēlējot spēles internetā (38% no respondentu skaita), bet ar laiku viņu informacionālās vajadzības pieaug un bērniem rodas nepieciešamība pēc bibliotēkas, un jau 12. klasē bibliotēku izmanto 50% no aptaujātiem skolēniem. Savā mācību procesā 12. klases skolēni izmanto ne tikai bibliotēkas materiālus, bet arī internetu un citus informācijas avotus, piemēram, preses materiālus, bet priekšroku tomēr dod tieši internetam, motivējot ar to, ka tur pieejama jaunāka un operatīvāka informācija, kā vēl vienu iemeslu bērni minēja ērtas un ātras meklēšanas iespējas.

Analizējot veikto anketēšanu var secināt, ka lielākā daļa bērnu šajā periodā apmeklē bibliotēku vismaz vienu reizi mēnesī mācību nolūkos. Spriežot pēc aizpildītajām anketām, bērni šajā vecumā maz lasa brīvā laika pavadīšanai (kā vienu no bibliotēkas apmeklēšanas iemesliem to minēja tikai 16% no respondentu skaita), pārsvarā viņi ņem no bibliotēkas daiļdarbus, kuri ir iekļauti mācību programmā.

Salīdzinot bibliotēkas apmeklētību 2. – 3. klasē ar bibliotēkas apmeklētību 12. klasē var pamanīt straujas izmaiņas – bibliotēkas apmeklētība palielinās. Ja 2. - 3. klasē bibliotēku apmeklē tikai 49% , tad 12. klasē bibliotēku apmeklē jau 57% no aptaujātiem skolniekiem, tas ir par 17 cilvēkiem vairāk nekā 2. 3. klasē. Šai parādībai ir savi iemesli, viens no tiem ir tas, ka pieaug nepieciešamība pēc informācijas un pēc grāmatas kā viena no informācijas nesējiem.

Viens no nākotnes bibliotēkas uzdevumiem ir veidot sekmīgākus bibliotēku publicitātes pasākumus, iekļaujot arī tos potenciālus lasītājus, kuri dažādu iemeslu dēļ nevar apmeklēt bibliotēku, piemēram, bērnus invalīdus.

Pētījumā, informācijas avotu studiju rezultātā izveidojās pētījuma koncepcija: „Bērnu bibliotekārās apkalpošanas izpēte palīdzēs labāk saprast mūsdienu situāciju, veiksmīgāk strādāt ar bērniem, atrast pareizas darbības metodes un izstrādāt tām piemērotāko pakalpojumu klāstu”.

Pētījuma sākumā tika izvirzītā hipotēze: „Šobrīd nav īsti skaidrs, kā attīstīsies bērnu bibliotēku tīkls Latvijā, jo pastāv divi pretrunīgi viedokļi par tālāko bērnu bibliotēku attīstību: viens no tiem - apvienot bērnu bibliotēkas ar publiskajām bibliotēkām, otrs viedoklis – atstāt atsevišķas bērnu bibliotēkas, kā bija PSRS, tomēr ir skaidrs, ka bibliotēkas bērniem joprojām ir un paliks nozīmīga informācijas ieguves vieta., Šī hipotēze pētījuma gaitā, analizējot informācijas avotus, veicot intervēšanu un anketēšanu, apstiprinājās.

Tagad Latvija ir ceļā uz informācijas sabiedrību, kura nav iespējama bez mūsdienīgiem bibliotēku pakalpojumiem bērniem un jauniešiem, ko nenoliedzami ietekmē bērnu bibliotēku tīkla tālākā attīstība. Bērnu bibliotekārās apkalpošanas izpēte palīdzēs labāk saprast mūsdienu

situāciju, veiksmīgāk strādāt ar bērniem, atrast atbilstošākās darbības metodes un izstrādāt tām piemērotāko pakalpojumu klāstu.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. *Bērnu bibliotēku darbs 1959. gadā* : pārskats. Rīga : LPSR Valsts bibliotēka, 1960. 16 lpp.
2. *Bērnu un pusaudžu lasīšanas vadības vispārīgie jautājumi*. V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka Zinātniski metodiskā un bibliogrāfiskā darba nodaļa. Rīga : [b.i], 1979. 36 lpp.
3. *Bibliotekārās un bibliogrāfiskas zināšanas – skolēniem* : bibliotekāro un bibliogrāfisko stundu temati un programma. V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka Zinātniski metodiskā un bibliogrāfiskā darba nodaļa. Rīga : [b.i], 1983. 57 lpp.
4. **Caune, V.** Liepājas bibliotēka. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 6, 1923. 442. - 445. lpp.
5. **Caune, V.** Par bērnu bibliotēkām un lasītavām. *Latvijas Bibliotēku padomes gadagrāmata*. [Rīga] : Kultūras fonda izdevums, 1926. 131 lpp.
6. **Caune, V.** Rīgas pilsētas bibliotēkas. *No: Rīga, kā Latvijas galvaspilsēta*. Rīga : [b.i], 1932. 639. – 644. lpp.
7. **Cielava, I.** *Bērnu bibliotēku attīstība Latvijā* : maģistra darbs. Rīga : Latvijas Universitāte, 2001. 84 lp.
8. **Eglīte, Z.** Bibliotekārās apkalpošanas attīstības tendences Latvijā 20. – 30. gados. *No: Bibliotēka un sabiedrība*, Nr. 3, 1997. 60. – 73. lpp.
9. **Haļzova, Z.** *Bērnu bibliotēka Latvijā* : maģistra darbs. Rīga : Latvijas Universitāte. 2001. 84 lp.
10. **Karsa, Ilze.** *Bērnu bibliotekārā apkalpošana integrētā bibliotēkā* : maģistra darbs. Rīga : Latvijas Universitāte, 2004. 104 lp.
11. Latvijas statistika [tiešsaiste]. Latvijas Centrālās Statistiskās Pārvalde. [Rīga] : Latvijas Centrālās Statistiskās Pārvalde, 1997 [skatīts 2006. g. 15. marta.]. Pieejams: <http://data.csb.lv>
12. *Masu darba formas; metodiski norādījumi*. V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka Zinātniski metodiskā un bibliogrāfiskā darba nodaļa. Rīga: [b.i], 1978. 65 lpp.
13. Pētījumu aģentūra „EMIND” [tiešsaiste]. Pētījumu aģentūra „EMIND”. [Rīga] : Pētījumu aģentūra „EMIND”, 1997 [skatīts 2006. g. 15. marta.]. Pieejams: <http://www.emind.lv>

14. **Puriņš, A.** Bibliotēku tīkla attīstība Latvijas PSR 1944. – 1955. gadā. **No:** *Bibliotēkas – lasītājiem: Bibliotēku zinātnes aspekti*. Rīga : [b.i], 1984, 77. – 78. lpp.
15. *Rajona (pilsētas) bērnu bibliotēku metodiskais darbs* : instruktīvi metodiski norādījumi. V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka Zinātniski metodiskā un bibliogrāfiskā darba nodaļa. Rīga : [b.i], 1973. 36 lpp.
16. **Rudene, I.** Rīgas tautas bibliotēku attīstība: problēmas un risinājumi. *Bibliotēkas pasaule*, Nr.21, 2002. 15. – 20. lpp. ISSN 1407-6799.
17. *Seminārs Bibliotēka bērniem un jaunatnei jauno informācijas tehnoloģiju pasaulē, 1998, 24. – 26. septembris* : semināra materiāli. Rīga : LNB, 1998. 149 lpp.
18. **Svenne, O.** Bērni bibliotēkās. *Mūsu Nākotne*, Nr. 15/16, 1925. 478. – 480. lpp.
19. **Treile, J.** Bērnu kultūrpolitika Latvijā. **No:** *Bibliotēkas kompetence bērnu un jauniešu kultūrpolitikā* : [seminārs]. Rīga : LNB, 2002. 7. – 8. lpp. ISBN 9984-60743-7.
20. **Tretjakova, S.** Bibliotēku darba ar bērniem problēmaspekti. *Bibliotēkas pasaule*, Nr.18, 2001. 5. – 10. lpp. ISSN 1407-6799.
21. **Tretjakova, S.** Latvijas bērnu bibliotēkas 2002. gadā: ieskats darba pārskatos. *Bibliotēkas pasaule*, Nr.26, 2003. 28. – 34. lpp. ISSN 1407-6799.
22. **Turlajs, J.** Bibliotēku politika Latvijā. *Bibliotēkas pasaule*, Nr.21, 2002. 7. – 15. lpp. ISSN 1407-6799.
23. **Ziemele, Inga.** Bibliotēka bērniem Latvijā un citur. *Izglītība*, 8. jūlijs, 1993. 26. lpp.
24. **Ziemele, Inga.** Bērnu bibliotēkas Dānijā. *Grāmatu Apskats*, 8. aprīlis, 1994. 17. lpp.
25. **Fink, A.** *How to Ask Survey Questions*. The Survey Kit 2. Thousand Oaks : Sage Publications, 1995. 105 p. ISBN 0-8039-7388-8, 0803957459 x
26. *Handbook of Interview Research*. Context&Method. J. F. Gubrium, J. A. Holstein, eds. Thousand Oaks : Sage Publications, 2002. 981 p. ISBN 0-7619-1951-1
27. **Oppenheim, A. N.** *Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement*. London and New York : Continuum, 1992. 303 p. ISBN 1855670445
28. **Wimmer, Roger, D., Dominick, Joseph R.** *Mass Media Research*. An Introduction. 3rd ed. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1991. 107-136 pp. ISBN 0534139620

Labdien, skolēn!

Lūdzu Jūs aizpildīt šo anketu, kuras rezultāti tiks izmantoti bakalaura darba rakstīšanai. Atbildiet, lūdzu, uz jautājumiem, atzīmējot vai apvelkot Jums pieņemamo atbildes variantu vai pierakstot savu atbildes variantu.

1. Vai tu apmeklē bibliotēku
  - Jā, apmeklēju kopa ar vecākiem, vai vecvecākiem
  - Jā, apmeklēju patstāvīgi
  - Nē, neapmeklēju
2. Cik bieži tu apmeklē bibliotēku
  - Vairākas reizes nedēļā
  - Vienu reizi nedēļā
  - Vairākas reizes mēnesī
  - Vienu reizi mēnesī
  - Retāk kā vienu reizi mēnesī
  - Neapmeklēju
3. Vai tu ņem grāmatas no bibliotēkas
  - Jā
  - Nē
4. Kāda ir tava mīļākā grāmata _____
5. Vai tu kādreiz esi izmantojis / jusi Internet pakalpojumus
  - Jā
  - Nē
6. Cik bieži tu esi izmantojis / jusi Internetu
  - Katru dienu
  - Vairākas reizes nedēļā
  - Vienu reizi nedēļā
  - Vairākas reizes mēnesī
  - Vienu reizi mēnesī
  - Retāk kā vienu reizi mēnesī
  - Neizmantoju
7. Kādam nolūkam tu to esi izmantojis

- Spēlēju spēles
  - Sēdēju Čatā (sarakstījos ar draugiem)
  - Klausījos mūziku
  - Skatījos filmas
8. Cik ilgu laiku tu pavadi Internet vidē
- Dažas stundas dienā
  - Vienu stundu dienās
  - Manu laiku neviens neaprobežo (varu sēdēt cik gribu)
9. Tavs vecums
- 7 – 8 gadi
  - 9 – 10 gadi
10. Tavs dzimums
- Zēns
  - Meitene

Labdien, skolēn!

Lūdzu Jūs aizpildīt šo anketu, kuras rezultāti tiks izmantoti bakalaura darba rakstīšanai. Atbildiet, lūdzu, uz jautājumiem, atzīmējot vai apvelkot Jums pieņemamo atbildes variantu vai pierakstot savu atbildes variantu.

- 1) Vai Jūs apmeklējat bibliotēku
  - Jā, apmeklēju (pārejiet uz 2. jaut.)
  - Nē, neapmeklēju (pārejiet uz 4. jaut.)
- 2) Cik bieži Jūs apmeklējat bibliotēku (ja uz 1. jautājumu bija pozitīva atbilde)
  - Vairākas reizes nedēļā
  - Vienu reizi nedēļā
  - Vairākas reizes mēnesī
  - Vienu reizi mēnesī
  - Retāk kā vienu reizi mēnesī
- 3) Kāpēc Jūs apmeklējat bibliotēku
  - Mācību dēļ (meklēju kādu papild literatūru)
  - Informācijas iegūšanai(meklēju informāciju referātam vai citam darbam)
  - Brīvā laika pavadīšanai (pasēdēt un palasīt jaunāko presi)
  - Paņemt kaut ko dvēselei
- 4) Kāpēc Jūs neapmeklējat bibliotēku
  - Vis nepieciešams man ir mājās
  - Meklēju informāciju internetā
  - Cits variants _____
- 5) Vai bibliotēka Jums ir vienīgais informācijas ieguves avots
  - Jā
  - Nē
- 6) Kādus informācijas ieguves avotus Jūs izmantojat mācību procesā
  - Internet
  - Avīzes / žurnāli
  - Radio / televīzija
  - Bibliotēkas materiāli

- Datu bāzes
- 7) Kuriem no minētiem informācijas ieguves avotiem Jūs dodat priekšroku (sarindojiet secībā, atzīmējot ar ciparu 1 to informācijas ieguves avotu, kuru Jūs pirmkārt izmantotu.)
- Internet
- Avīzes / žurnāli
- Radio / televīzija
- Bibliotēkas materiāli
- Datu bāzes
- 8) Kāpēc Jūs dodat priekšroku tieši tiem informācijas ieguves avotiem
- Tur pieejama jaunāka un operatīvāka informācija
- Ērtas un ātras meklēšanas iespējas
- Tuvāk mājai
- Cits variants _____
- 9) Cik bieži Jūs izmantojat internetu **mācību procesā**
- Katru dienu
- Vairākas reizes nedēļā
- Vienu reizi nedēļā
- Vairākas reizes mēnesī
- Vienu reizi mēnesī
- Retāk kā vienu reizi mēnesī
- Neizmantoju
- 10) Vai Jūs esat izlasījis/jusi, pēdējo 3 mēnešu laikā, kādu daiļdarbu, ja jā, tad kādu. _____
- 11) Jūsu vecums
- 15 – 16
- 17 – 20
- 12) Jūsu dzimums
- Vīriešu
- Sieviešu

1. Savā rakstā Jūs rakstāt: „Esam cietuši milzīgus zaudējumus, paļaudamies uz to, ka valsts un pašvaldību vadītāji rīkosies, ievērojot Bērnu tiesību konvencijas pamatprincipus”, ka Jūs domājāt, vai apvienojot bērnu un pieaugušo bibliotēkas tie tiks ievēroti?

Katrs gadījums ir individuāls. Piemēram, pagājušā gada beigās Krāslavas bērnu bibliotēku pašvaldība vēlējās pārlīkt kopējās telpās ar pieaugušo bibliotēku. Iecerēts bija vairāk nekā uz pusi samazināt telpas, arī darbinieki adekvāti būtu par daudz un tie tiktu atlaisti. Gan Kultūras ministrija Jāņa Turlaja personā, gan es iebildām pret šāda veida reorganizāciju. Kas ir rakstīts Bērnu tiesību konvencijā? Katrs jautājums, kas skar bērnus, vai tas būtu administratīva rakstura, vai saimnieciska, jārisina no bērnu interešu viedokļa. Apvienojot bibliotēkas, šis princips reti tiek ievērots.

2. Kultūras ministrijas vadītāja Jolanta Treile 2000. gadā runāja, ka mūsu bērnu kultūrpolitikas šodienas vēl aizvien ir tapšanas procesā, ka Jūs domājāt vai mūsu bērniem, ņemot vērā mūsu vēsturisko un politisku situāciju, ir piemērotāka apvienota vai neapvienota bērnu bibliotēka?

Es domāju, ka mūsu dzīvesveids ir diezgan dominējošs pār bērniem, mums patīk noteikt, ko bērni lasīs, par ko interesēsies utt., bet reāli process rit pavisam citās sliedēs, bērni kļūst aizvien patstāvīgāki, viņi ir mērķtiecīgāki nekā agrākos laikos. Viņiem nepieciešama pašizpaušme kultūras procesos un viens no šādiem institūtiem ir bibliotēka, ko bērni paši ir veidojuši un piepildījuši ar aktivitātēm un jēgu.

3. Ka Jūs domājāt vai mūsu bērnu bibliotēkās vajag apvienot ar pieaugušo bibliotēkām?

Ir labi piemēri, kur bērnu bibliotēka ir apvienota ar pieaugušo bibliotēku, piemēram, Madonas bibliotēka, Gulbenes bibliotēka. Arī vadības stils šajās bibliotēkās ir koleģiāls, t.i., plānošanas darbs norit, saskaņojot viedokļus, darbinieku skaits un platība netiek samazināta. Šādā gadījumā apvienotais modelis attaisnojas. Mūsu bērnu kultūras iespējas ir tik ierobežotas, ka mums nevajadzētu akli sekot, piemēram, Skandināvijas modelim, ierādot nelielu kaktiņu bērnu bibliotēkai. Viņu bērniem ir neierobežoti daudz citu iespēju. Latvijas tradīcijas ir citas, tās ir arī mūsu priekšrocības – atrast savu unikālu bērnu bibliotekārās apkalpošanas modeli, kas nav raksturīgs citām valstīm ar atšķirīgu attīstības līmeni.

4. Kādas priekšrocības Jūs redzat reorganizācijas (apvienošanas) procesā?

- vecāki ar bērniem var apmeklēt bibliotēku kopā un katrs atrast sev interesējošo;

- pieaugušajiem domāto bibliotēkas krājumu var izmantot bērni ar apsteidzošo lasīšanas līmeni;

- finansiāli tas nereti ir izdevīgāks, bet tikai ar īslaicīgu efektu.

5. Kādus trūkumus Jūs redzat apvienošanas procesā?

- bērnu bibliotēkāju iniciatīva samazinās;

- bērnu pakalpojumiem samazinās finansējums;

- rotācijas princips degradē ideju par specializāciju (ar bērniem nevar strādāt kurš katrs, ir jābūt īpašai motivācijai un zināšanām);

- daudzveidīgas pakalpojumu programmas tiek reducētas uz grāmatu izsniegšanu un saņemšanu; informācijas meklēšanu internetā, bet netiek attīstītas interaktīvas metodes.

- Bērnu nodaļas kompetence ir daudz plašāka nekā citu bibliotēkas nodaļu kompetence, jo tās pārziņā ir vislielākais sadarbības tīkls – bērnu dārzi, skolas, ārpuskolas kultūras iestādes utt. Tāda atbildība nekad nebūs, piemēram, komplektēšanas nodaļai, abonementam, lasītavai u.c.

6. Vai Jūsprāt bibliotēkas kaut ko iegūs no apvienošanas procesa un ja iegūs, tad ko?

Man nekas nav iebilstams pret modernu, pietiekami plašu, tieši bibliotēkas vajadzībām celtu, labi finansētu apvienotā modeļa bibliotēku, kur ir ņemti vērā visi iepriekšējos punktos norādītie draudi un tie atrisināti.

7. Ka jūs vērtētu reorganizācijas procesu kopumā. (Tagadēja situācija)

kā negatīvu.

8. Ka Jūs vērtētu reorganizācijas nākotni?

tā atnāks, būs jauni bibliotekāri, specializācija saglabāsies un attīstīsies. Man nav drūmu prognožu.

9. Kādu Jūs redzat bērnu bibliotēku nākotnē?

- jāmaina bibliotēku menedžments, ja tas netiks veikts, bibliotēku pakalpojumi bērniem nenesīs vajadzīgos augļus.

- Kādā intervijā pirms dažiem gadiem es prognozēju bērnu bibliotēku nākotni, atļaujiet man to nocītēt:

“Pēc 10 gadiem Latvijas bērnu bibliotēku atbildīgos speciālistus es redzu kā visu bērnu kultūras jomu koordinatorus savā reģionā. Tas ir ar elektroniskiem resursiem bagāts sadarbības tīkls, kas palīdz ikvienam bērnam aktīvi darboties kultūras procesā, realizējot savus projektus kopā ar domubiedriem. Valsts dāsni finansē šo sistēmu un tā veicina katra reģiona unikalitāti bērnu kultūras jomā.

Pēc 100 gadiem es prognozēju, ka bērnu bibliotēka nebūs tikai virtuāla, tā būs konkrēta, mājīga telpa ar grāmatām un citiem visdažādākajiem informācijas nesējiem. Katrs bērns būs ziņošs un jutīsies pārliecināts par saviem spēkiem šajā vidē.”